

SV. KLARA ASIŠKA NOVA ŽENA

Pismo četiriju generala franjevačkih redova klarisama, svim samostanskim franjevkama, onima po čitavom svijetu koji ljube Klaru i Franju u povodu osamstote obljetnice rođenja svete Klare (1193.-1993.)

DOKUMENT O NAJAVI PROSLAVE

Braćo i sestre u svetome Franji, »istinski vam mir s neba i iskrena ljubav u Gospo-dinu«.¹

Ovim pismom *KLARA ASIŠKA NOVA ŽENA* »upućujemo svoj glas vama«, sestre klarise, i svim samostanskim franjevkama, našoj braći i svima po cijelome svijetu koji vole Klaru i Franju. Spominjemo se svoje sestre i majke svete Klare o osamstotoj obljetnici njezina rođenja. Proslava obljetnice počinje 11. kolovoza 1993. godine i završava 5. listopada 1994. godine. Klarina obljetnica želi ponovno ponuditi ljudske i evanđeoske vrednote koje je Klara utjelovila u svom vremenu postavši učenicom evanđelja i »biljčicom blaženoga oca Franje«? Još i danas smo zadivljeni njezinim junačkim opredjeljenjem, ranom zrelošću i mudrošću u vrednovanju životnih dobara.⁴ Plemenita i bogata djevojka Klara opredjeljuje se za najstrože siromaštvo i skrovitost da u molitvi razmatra o Bogu, najvišem dobru, bez kojega nema nijednoga dobra, kako opominje naš serafski otac sv. Franjo.⁵

Klara dopušta da je vodi Duh i »veoma uživa u slušanju Božje riječi,⁶ u dnevnoj i noćnoj molitvi,⁷ uranja u kontemplaciju, ljubi euharistiju, časti Kristovu muku i presvetu Majku Božju Mariju. Provodi život trajne pokore, radi svojim rukama, radosna je u bolesti i nadasve »boluje od ljubavi«. Obučena iznutra u Krista, po Franjinu primjeru⁹ i po uzoru na Blaženu Djevicu Mariju,¹⁰ Klara postaje zrcalom svake kre-

1. *2P*, 1; FF, 179.

2. *2Kor*, 6,11.

3. *PKl*, 1,3; FF, 2751.

4. Usp. *1Čel*, 189; FF, 351.

5. Usp. *ON*, 3[^]1; FF, 267.

6. *Pkkl*, X, 8; FF, 3076.

7. Usp. *Pkkl*, I, 7; FF, 2931; I, 8; FF, 2933 i d.

8. Usp. *4Čel*, II; FF, 3178.

9. Usp. *4Čel*, 4; FF, 3160.

10. Usp. *4Čel*, Uvod; FF, 3153.

posti" učiteljicom savršenosti i knjigom života.¹² Draž njezina evandeoskoga života privlači mnoge djevojke, te Klara postaje »majkom mnoštva djeвица« koje ostavljaju sve »iz ljubavi prema nebeskome Zaručniku.«¹³

Ali Klarino je svjedočenje šire i djelotvornije u tome što zadire u svaki ljudski stalež.¹⁴ I danas, nakon toliko stoljeća, Klara Asiška ostaje učiteljica života, *nova žena*, svjetlo u našem hodu. Njezin bi primjer i zagovor mogao pomoći da se raspupaju mnogi serafski cvjetovi, kojima »je Crkva ukrašena.«¹⁵

S takvim izgledima i s neizmjernim pouzdanje u Duha Svetoga mi, generali franjevačke obitelji Prvoga reda i Trećega samostanskog franjevačkoga reda, objavljujemo Klarinu obljetnicu. Neka se slavi na najprikladniji način, u skladu s raznolikim prilikama i franjevačkim stvaralaštvom.

Neka vas uvijek prati blagoslov svete Klare i naš bratski blagoslov!

Rim, na Duhove, 19. svibnja 1991.

Fra John Vaughn, *general Reda manje braće*
Fra Lanfranco Serrini, *general Reda manje braće konventualaca*
Fra Flavio Roberto Carraro, *general Reda manje braće kapucina*
Fra Jose Angulo Quilis, *general Reda franjevaca trećoredaca*

GIOVANI DI PAOLO (fM92.), *Sr. Klani oblači redovničko odijelo* (Gradski muzej, Berlin)

11. Usp. *PkKI*, IV, 17; FF, 3015; V, 2; FF, 3020; *4Cel*, 62; FF, 3276; *BKI*, 1 i 2; FF, 3281-3282.

12. Usp. *PkKI*, X, 2; FF, 3081; *BKI*, 14; FF, 3298.

13. *4Cel*, 10; FF, 3176.

14. Usp. *4Cel*, 10sl; FF, 3177-3178.

15. *4Cel*, 11; FF, 3178.

I. UVOD¹

»Klara i Franjo - dvije nerazdvojive legende«

1. Posjet Njegove Svetosti Ivana Pavla II. dana 12. ožujka 1982. godine klarisama asiškoga prvosamostana ući će u povijest i po papinu govoru, kako ga je sam nazvao *spontanom*, i stoga u skladu s neposrednom osobnom spoznajom. U njemu iznosi neke tvrdnje kakve nikada ni jedan papa nije izrekao ni o Franji ni o Klari, a još manje o njihovoj uzajamnoj povezanosti.

»...Uistinu je teško« - reče Papa - »razlikovati ova dva imena: Franjo i Klara, ova dva fenomena: Franju i Klaru, ove dvije legende: Franju i Klaru... Kada budete slavili godišnjicu svete Klare, morat ćete je proslaviti vrlo svečano. Teško je rastaviti imena Franje i Klare. Među njima ima nešto duboko što se može shvatiti samo mjerilima franjevačke, kršćanske i evanđeoske duhovnosti. To se ne može razumjeti ljudskim mjerilima. Dvojstvo Franjo-Klara je stvarnost koja je razumljiva samo u kršćanskim, duhovnim i nebeskim kategorijama. Ali je to i stvarnost ove zemlje, ovoga grada i ove Crkve.

Sve se utjelovilo ovdje. Ne radi se o čistom duhu; oni nisu bili čisti duhovi. Bili su tijela, bili su osobe, bili su duhovi. Ali u živoj predaji Crkve, cijeloga kršćanstva i čovječanstva ne ostaje samo legenda. Ostaje način Franjina gledanja na svoju sestru, način kako se on zaručio s Kristom. Sama sebe je gledao u njezinoj slici, zaručnici Kristovoj, mističnoj zaručnici kojom je oblikovao svoju svetost. Sama sebe je promatrao kao brata, siromaška u svetačkoj slici te prave Kristove zaručnice. U njoj pronalazi lik najsavršenije zaručnice Duha Svetoga, presvete Marije...

Evo mjesta na koje kroz osam stoljeća dolaze toliki hodočasnici da razmatraju božanstvenu Klarinu legendu uz Franju, legendu koja je imala veliki utjecaj u životu Crkve i u povijesti kršćanske duhovnosti.

U našem je vremenu potrebno nanovo otkriti svetu Klaru, jer je to važno za život Crkve; potrebno je ponovno otkriti onu karizmu i onaj poziv. Potrebno je ponovno otkriće Franjine i Klarine božanstvene legende.²

2. Polazeći od te riječi - jedinstvene u franjevačkoj povijesti - može se naslutiti temeljno jedinstvo i uzajamnost Franjina i Klarina evanđeoskoga života, kojim u Duhu nasljeđuju Gospodina i njegovu Majku, u Crkvi i za Crkvu, u služenju cijelom čovječanstvu i čitavom svemiru - do nogu svih, kako dolikuje manjoj braći, siromašnim sestrama i pokorničkim vjernicima. Ma koliko se tako jedinstven evanđeoski život ostvarivao na mnogostruke načine, već prema osobama, vremenima i mjestima, on zahtijeva da se ne razdvaja, što je sam Gospodin združio.

1. Za Klarine spise, usp. M. FR. BECKER, J. FR. GODET, TH. MATURA, *Chiara d'Assisi. Scritti*. tal. prijevod G.G. Zoppetti, Vicenza 1986. *Isto*, također Franjini i Klarini tekstovi *Forma ili vita, l'Ullima volimta i l'rivikgio della poverta* Innocenta III. (1216.).

Za Franjine spise, usp. *Gli Scritti di Francesco e Chiara d'Assisi*, priredio F. Olgiati, Assisi 1987. *Isto*, sadržani su također tekstovi / *Lettera ui Fedeli i Audite poverelle*.

Za *Pmcesso di amtmh&zume*. biografske izvore i »legende«, usp. *Fonti Francescane*, Assisi 1977.

U bilješkamama je navedeno i izdanje *Fonti Francescane* (FF), Assisi 1977. Marginalni broj odgovara citiranom tekstu.

2. *Con Francesco nella Chiesa*, Roma 1983. 116-118.

Prema Klarinoj *Oporuci* Raspeti, koji je Franji govorio s glasovite orijentalno-sirijske ikone iz Sv. Damjana, od početka je uz njega predvidio buduće klarise. Potaknuti Duhom Svetim, poput Marije, u nasljedovanju siromašnoga i raspetog Krista popravljali su i obnavljali Kuću-Crkvu. Taj vid poistovjećivanja s osobom Krista i Marije vrlo je naglašen i sve se u njemu usredotočuje. Zajedno sa svim »pokorničkim vjernicima« svi se osjećaju osobno pozvanima da budu oblik i primjer (Franjo) ili ogledalo (Klara) Krista i Marije u Crkvi i svijetu i da samu Kristovu i Marijinu osobu učine pristunom među ljudima i bratski pomirenim stvorenjima. Franjo i Klara daju tako pravu mjeru svome evandeoskom životu jedinstva s Bogom, s čovječanstvom i sa svemirom. Kao da kozmički uosobljuju jedinoga Sina Božjega utjelovljena, prvo-rođenca među mnogom braćom.³

Na završetku molitvenoga dana u Asizu, 27. listopada 1986. godine, sam je Ivan Pavao II. podsjetio na »trajnu Franjinu i Klarinu pouku« svim muževima i ženama našega vremena: kao muž mira i žena molitve oni su u službi općega pomirenja u pravdi i ljubavi.⁴

3. Bitno iskustvo evandeoskoga i crkvenog života, što su ga živjeli ne samo Franjo, siromašak, nego i Klara, njegova siromašna biljčica, i sveopća obitelj, jest osjećati se jednom jedinom obitelji na nebu i na zemlji oko Krista i Marije; živjeti opće bratstvo kako dolikuje slugama i službenicima podložnima svemu stvorenome. Ono je navještaj i svjedočanstvo radosne vijesti o oslobođenju siromaha i poniznih kao i same naše sestre i majke Zemlje.

Dok u naše doba namjeravamo ponovno ponuditi tu franjevačku Klarinu poruku, svi mi, manja braća, siromašne sestre, pokornički vjernici našega višestrukog bratstva, osjećamo da se moramo iskreno priznati beskorisnim slugama. Do sada smo premalo živjeli evandeoski ideal u duhu i istini. Zato to priznajemo u duhu trajnoga obraćenja, na koje nas Franjo poziva. On nas želi »neumorne u odluci svete obnove«,⁵ spremne započeti iznova, ispočetka.

Samo tim iskrenim priznanjem i spremnošću da najprije mi odlučnije krenemo putem prisnosti s Bogom i služenja braći, usudujemo se odvažno se obratiti svima i ponovno ponuditi svjedočanstvo Franjine biljčice Klare.

II. GOSPOĐA KLARA

4. Kada želimo otkriti ljudski lik neke srednjovjekovne osobe, pogotovo žene, nailazimo na mnoge poteškoće, jer je službeni model jedne »svetice« izrađen prema unaprijed određenim pravilima. Osim toga, prvotna vrela za kojima treba posegnuti, dobrim su dijelom pronađena i utvrđena tek nedavno. To osobito vrijedi, za *Postupak kanonizacije*, za *Pisma* i za *Klarinu Oporuku*, barem obzirom na njihovu cjelovitost. Dok izgleda da je pola *Pravila* preuzeto od Franje o kojemu veoma ovisi, za *Povlasticu siromaštva se tek posljednjih godina jamči da ju je podijelio Inocent III. (1216.)*. Samo mukotrpno raspoznavanje konačno dopušta da se iz biografskih izvora izvuku sigurni

3. Rim 8,29; OP, V, 1; FF, 153.

4. Usp. br. 59. ovoga pisma.

5. ICel, 103; FF, 500.

podaci. Skriveni su pod hagiografskim načinom izražavanja, koji teži veličanju junačke svetosti i izbjegava podatke o sasvim običnoj osobi. Pa ipak se čini mogućim iznijeti na vidjelo Klarinu osobnost i promatrati je u obiteljskoj, asiškoj i europskoj okolini njezina vremena, ako se dobro razlikuju obvezni literarni vidovi u nekom »pismu«, pravni vidovi koje nameće Rimski kurija pri sastavljanju Pravila i prijeko potrebni vidovi za sveticu koja je pred kanonizacijom.

Nećemo govoriti o previše zasebnoj Hildegardi iz Bingena, nego, polazeći od Klarine majke Hortolane, prave »jake žene«, susrećemo, npr. Filipu Mareri, Dijanu d'Andalo, Agnezu Prašku, Lutgardu iz Tongerena, Elizabetu Turinšku, Blanku Kastiljsku, Hedvigu Šlesku, Kunegundu Poljsku, Matildu Magdeburšku, Konstancu Ugarsku, Julijanu iz Liegea, Mariju iz Oigniesa, Hadevvič iz Antverpena. Sve su to ugledne žene, djevice i udovice, često plemenita roda, koje prema viteškom, uljudnom i trubadurskom kanonu proslaviše Crkvu svojim dobrim glasom i svojim dobročinstvima prema brojnim siromasima svoga vremena. Od njihovih ljudskih kreposti posebno su hvalevrijedne: uzorna briga za kuću i obitelj u revnom služenju i kućnim poslovima, prisnost, uljudnost, prijaznost, gostoljublje, zanimanje za kulturna, građanska i politička pitanja te konačno veliko milosrđe prema slabima i siromasima svake vrsti, povezano s diskretnošću i smislom za praktično, kako je dolikovalo ženi koja je u kući i izvan kuće trebala biti »gospa« - gospođa.

5. Od svih se razlikuje Klara, koja je od mladosti uistinu jedinstvena i nezamjenjiva »gospođa«. Visokoga stasa, odvažna, stvaralačka, privlačna, obdarena rijetkom ljudskom i majčinskom osjećajnošću, otvorena za svaku dobru i lijepu ljubav, kako prema Bogu, tako prema ljudima i svim stvorenjima. Zrela osoba, tankoćutna za svaku ljudsku i božansku vrijednost koju je spremna steći pod svaku cijenu, pa i skromnim činima, u skladu s plemenitim i uljudnim idealom, utjelovljenim - primjera radi - u Lancellottu, »malom sluzi« u potrazi za svojom gospom junačkim podvizima i ponižavajućim djelima.

Među svim spomenutim ženama jedina će Klara obdariti Crkvu i čovječanstvo obitelji siromašnih sestara, koja još i danas broji osamnaest tisuća članica. Jedina će ona napisati *vlastito Pravilo* i imati odvažnosti da zamoli začuđenoga i ganutoga papu Inocenta III. za »povlasticu siromaštva«. Uistinu imamo pred sobom »novu« ženu, kako je u *Bulu kanonizacije* bio zapisao papa Aleksandar IV.

6. Isplati se pobliže upoznati misterij i tajnu te nove žene, iako je nakon toliko vremena teško otkriti pravo lice i dubinu njezina humanoga srca. Vrijedan spomena je sud Paula Sabatiera, protestantskog učenjaka, jako zaljubljenog u Franju i Klaru. Za sud se saznalo poslije njegove smrti: »Klarin lik nije samo reprodukcija Franje, utemeljitelja Reda. Njezina će se osobnost, uostalom, moći otkriti bez isključivog zasnivanja na službenim životopisima. Ona se pojavljuje kao jedna od najplemenitijih nazočnosti u službenim biografijama. Stiče se dojam da je u njoj ostala iza kulisa, iz poniznosti. Ali ni drugi nisu prema njoj imali dužnoga obzira, možda iz nepotrebnog opreza ili čak i zbog suparništva među raznolikim franjevačkim utemeljenjima. Bez tih prešućivanja, Klara bi se danas nalazila među najvećim ženskim povijesnim likovima.«⁶

6. PAUL SABATIER, *Etudes inédites sur s. Francois d'Assise*, izdao Arnold Goffin, Pariš 1932, 12

Dakle, u pronalaženju tragova prave Klarine *osobne* veličine (osjetljivost za »osobu« je slabo njegovana u Srednjem vijeku) trebat će se posebna pažnja posvetiti detaljima, čitati gotovo među redovima te čak i prekopavati po manje službenim i nehagiografskim izvorima. Prije bilo kojega drugog dokumenta, trebat će se pozivati na njezinu *Oporuku*, koja je njezin najosobniji i najvećim dijelom autobiografski spis; zatim na *VI. poglavlje njezina Pravila*, koje je također autobiografsko; konačno na *Postupak za kanonizaciju*, u kojemu su izravni svjedoci suvremenici, bilo sestre bilo druge osobe, koji govore pod prisegom.

Mlada Klara u svojoj obiteljskoj i kulturnoj sredini

7. Klara je svoju početnu humanu formaciju dobila u samoj plemićkoj i viteškoj obiteljskoj sredini. Njezin je *otac* miles, *vitez-ratnik*, često odsutan od kuće, čije upravljanje ustvari povjerava supruzi *Hortolani*. Majka, i zato središte obitelji, izravna je odgajateljica triju kćeri: *Klare*, *Katarine* (kojoj će Franjo kasnije dati ime Agneza) i *Beatrice*. »Plemićka« obiteljska sredina pretpostavlja i nalazi u Hortolani najprije ženski i majčinski duh koji se očituje u brizi za kućne poslove koji su složeniji u kući, prirodno otvorenoj asiškom plemstvu, a onda u stalnoj pažnji koju posvećuje humanoj i religioznoj formaciji obitelji. Te dužnosti su međusobno tako dobro usklađene, da Hortolani ostaje vremena za hodočašća u daleka mjesta i za predanje bližim siromasima gradske sredine.

Među *kućnim poslovima* važno mjesto zauzimaju poslovi koji su tada osobito u modi, kao što je presti i tkati, u čemu će se kasnije sama Klara pokazati majstorom. Kulturna je formacija, sa svoje strane, iziskivala od mladih plemićkih žena da nauče *čitati i pisati*. Toj svrsi služili su kao priručnici *Psaltir* i spisi (kancone, romance, priče) viteške, narodne, žonglerske i trubadurske kulture francuskoga tipa, franačko-belgijskoga i njemačkog podrijetla, vrlo raširene i u Italiji. Naročito se uznose junački podvizi Okrugloga stola, s protagonistima kao što su Artur, Karlo Veliki u prinčevi Orlando i Lancelotto. Radilo se o pripovijedanjima junačkih čina, ponekad nadljudskih, čak i ponižavajućih kojima se plemeniti vitez-kandidat podvrgavao, da oda počast kralju, caru, svom gospodaru ili svesrdno ljubljenoj gospođi ili samoj Crkvi ili, u nekim slučajevima, da obrani siromahe i slabe. Ta podsjećanja na opjevanu i izdramatiziranu vjernost u životu i smrti budila su kod djevojaka i gospođa, koje su ih pomnivo slušale, divljenje i odvažne poticaje na nasljedovanje.

8. U isto je vrijeme »uljudna« sredina potpomagala rađanje i rast izvjesne *nove kulture zanosa i umijeća ljubavi* i u svom erotskom izražavanju, koje se shvaćalo kao duboka i cjelovita želja da čovjek bude ljubljen i da ljubi čitavim bićem. Takva ljubav često dolazi do svoga uzvišenja u Kristu i Djevici Mariji, ali i u čvrstoj ljubavi među ljudskim osobama i, konačno, u ljubavi prema svim stvorenjima. Izričajni oblici takve ljubavi su klasični biblijski i redoviti simboli zaručničke ili mistične ili mistici sklone ljubavi. *Pjesma nad pjesmama* postaje izvor nadahnuća, kao npr. kod sv. Bernarda ili u cistercitskoj školi, osobito s Vilimom od sv. Teodorika, koja kao da je Klari bliska; ili u nizu plemenite ljubavi jednoga Marcabrua i čiste ljubavi (Minnemvstik) Beatrice iz Nazareta i Hadevviyh. Kad se ne bi vodilo računa o toj, u Europi 1150.-1250. godina tako raširenoj kulturi ljubavi, ne bi se mogao razumjeti ni slijediti novi i duboki razvoj,

što ga je doživjela žena u okviru plemstva, u kojem cvatu i blistaju Franjina biljčica i njezine siromašne sestre i gospođe u Sv. Damjanu, Pragu, Monticelliju i drugdje, koje su se u nekoliko godina raširile po cijelom europskom kontinentu. Mistiku »čiste ljubavi« - koju one žive u bratstvu, najvišem siromaštvu i poniznosti, koja se utjelovila u duhovnoj obitelji manje braće, siromašnih sestara i novih pokornika, tako bliskih nadolazećim pokoljenjima siromaha i malenih, koji su sve do tada bili izvan feudalnog i staleškog zakona - upoznala je i tražila obespravljena masa, koja nije uživala osobnu slobodu, ali je neodoljivo išla naprijed.

9. Iako nećemo voditi računa o čudesnom viđenju ili o majčinskoj intuiciji koja je Hortolani unaprijed najavila rođenje Klare kao svjetla koje obasjava čitav svijet, u tom povijesnom kontekstu sigurno možemo prepoznati Klaru kao osobu, izuzetno nadarenu prirodom i milošću, samostalne naravi, odlučne i poduzetne, koja vrlo odlučno traži svoje mjesto u kući i vani. Uistinu mila i jaka osobnost.

Trag joj nalazimo osobito u *Postupku za kanonizaciju* u kojem govore bliski Klarini svjedoci još iz doba prije njezina opredjeljenja za redovnički život i iz doba rane mladosti koje je proživjela u očinskoj kući. Tu se nazire mlada Klara koja živi u kući s majkom. Njezino je ponašanje opisano kao »čestito i na dobru glasu, otmjeno i prijazno« - tipični izrazi plemenitaškoga svijeta. Zapaža se njezin pobožan, pokornički i milosrdan, te prema siromasima velikodušan život. Jednom riječju, način života što su ga svi u kući i izvan kuće cijenili. Zasluga za takav odgoj zasigurno velikim dijelom pripada Hortolani, ženi molitve, radinoj, otvorenoj za djela milosrda i izvan kruga najbližih.

Izvan kuće Klara je povučena, skromna, šutljiva; nasuprot lijepim djevojkama svoje sredine, ne priželjkuje divljenje ljudi. Vrlo uporno odbija sve ženidbene ponude, ne ostavljajući prascima ni malo nade, kako će to jedan od njih izričito priznati na *Postupku*. Sva je već obuzeta Gospodinom te se predaje molitvi i djelima ljubavi prema siromasima. I ona se, kao i majka, neovisno o želji da uđe u kulaustar ili samostan, prepoznaje u tom obliku praktičnoga života među mnogim mladim ženama u cijeloj Europi: *mulieres religiosae, pokornice, siromašne radi Krista, zatvorenice, obraćenice*.

Svjedoci mladosti

10. Klarina sestra Beatrica svjedoči da je njezina sestra *od mladosti živjela djevičanski*, bila pozorna na dobra djela i kod svih uživala dobar glas.⁷ Na Franjin poticaj ostavila je sve, rasprodala svoju i dijelom Beatricinu imovinu i razdijelila siromasima.⁸

Sestra Pacifika, od mladosti prisna Klarina prijateljica, koja je u Sv. Damjan ušla kao prva drugarica zajedno s Agnezom, potvrđuje što je rekla Beatrica i dodaje »*da ju je gotovo veći dio dana i noći posluživala*«? Još tvrdi da su oboje roditelja bili plemeniti i izričito spominje majku kao uzor pobožnosti i ljubavi prema siromasima, te nadodaje daje hodočastila u Svetu Zemlju, u Rim i u Monte Gargano.¹⁰ Upozorava

7. *Pkkl*, XII, 1; FF, 3085.

8. *Isto*, XII, 3; FF, 3087.

9. *Isto*, I, 3; FF, 2927.

10. *Isto*, I, 4; FF, 2928..

da za posjeta Klarinoj kući nikada nije vidjela oca »viteza«, što potvrđuje njegova česta izbivanja.

Bona, rođena Pacit'ikina sestra, odana je Klarina drugarica prigodom tajnih razgovora s Franjom prije nego je prihvatila redovnički život. Živjela je u Klarinoj očinskoj kući i s njom često razgovarala. Zato može ustvrditi: »Ona je hranu, za koju je rekla da će je pojesti, slala siromasima i dokazima je posvjedočila da im je više puta nosila.«¹¹ »Više je puta s njome išla razgovarati sa svetim Franjom, a išla je potajno da je ne vidi rodbina.«¹² »Rekla je da je u vrijeme ulaska u redovništvo bila razborita djevojka u dobi od 18 godina i da se uvijek zadržavala u kući. Bila je koprenom pokrivena, jer nije htjela da je vide oni koji su prolazili pokraj njezine kuće. Bila je i vrlo dobrotivna i pozorna na druga dobra djela.« I na kraju napominje da joj je Klara, dok je još bila u svijetu, davala »određenu svotu novaca i naredila da odnese onima što su radili u Svetoj Mariji od Porcijunkule da kupe mesa.«¹⁴ Možda se tu radi o prvom činu također osjećajne Klarine simpatije prema mladom siromašku i njegovim drugovima.

11. Želimo navesti i svjedočanstvo dvojice muških svjedoka iz susjedstva, očevidih i obiteljskih prijatelja. Prvi od njih, Ranieri de Bernardo, izričito kaže da je Klara bila »lijepa lica« i da nikada nije htjela pristati na ženidbene ponude ni rođaka, ni drugih i da je, naprotiv, činila sve da što prije može slijediti Franju.¹⁶ Drugi, Pietro de Damiano, potvrđuje što je rekao Ranieri. Obojica su isticala nepokolebljivu Klarinu volju da se posveti Gospodinu u dječičanstvu i siromaštvu.¹⁷

Konačno, isto je tako osobito važno svjedočanstvo dao Giovanni Ventura koji je kao »fameglio«, tj. običan poslužnik, stanovao u Klarinoj kući u vrijeme njezine mladosti i koji je stoga vrlo bliz i izravan svjedok. Poslužnik govori s razumljivim ponosom o plemenitosti obitelji kojoj je služio i o stilu života na visokoj nozi kojim se živjelo, te onda pripovijeda o Klarinu, gotovo redovničkom, načinu života.¹⁸ U ambijentu na onoj razini: »Hranu koju je dobila za jelo, kao što je to u velikoj kući, čuvala je i spremala i zatim slala siromasima.«¹⁹ I nadodaje jedinstvenu pojedinost u Postupku: »Budući da je još bila u očevoj kući, nosila je rijetku bijelu haljinu pod drugim haljinama.«²⁰ Taj odjeća svojstvena poslužnicima u kući i uopće siromašnim ljudima, da pokaže kako namjerava živjeti kao siromašna »famula« ili službenica, sluškinja, iako kći bogatoga plemstva. Isti svjedok donosi još jednu značajnu obavijest: »Rekao je također da je postila i molila i činila druga djela milosrđa, koliko je on vidio; i da se vjerovalo da je od početka bila nadahnuta Duhom Svetim.«²¹ Evo i zaključka svjedočanstva: »Poslije je otišla u samostan Sv. Damjana, gdje je postala majkom i učiteljicom Reda Sv. Damjana. Tamo je rodila mnoge sinove i kćeri u Gospodinu našem Isusu Kristu, kako se to danas vidi.«²²

11. *Isto*, XVII, 1; FF, 3123.

12. *Isto*, XVII, 3; FF, 3125.

13. *Isto*, XVII, 4; FF, 3126.

14. *Isto*, XVII, 7; FF, 3129.

15. *Isto*, XVIII, 2; FF, 3132.

16. *Isto*, XVIII, 2-A; FF, 3132-3134.

17. *Isto*, XIX, 2; FF, 3139.

18. *Isto*, XX, 1-3; FF, 3140-3142.

19. *Isto*, XX, 3; FF, 3142.

20. *Isto*, XX, 4; FF, 3143.

21. *Isto*, XX, 5; FF, 3144.

22. *Isto*, XX, 7; FF, 3146.

Ne začuđuje što se jedna takva mlada plemkinja, koja živi kao pokornica, *mulier religiosa u svijetu*, čim je susrela Franju, pokazala onakvom kakva je uistinu u dubini duše bila, tj. »nova« žena. U njemu je ugledala »novoga« muža, Bogom nadahnutoga, Božjega glasnika koji oduševljeno pjeva blaženstvo i ljepotu božanske zaručničke ljubavi, utjelovljene u osobi Krista Zaručnika, koji je »za nas postao put«. Tako će ga sama Klara opisati u svojoj *Oporuci*, pripovijedajući kako ju je Franjo, zaljubljeni Kristov nasljedovatelj, privukao te se obratila na evanđeosku pokoru.

Počeci obraćenja

12. O tom odlučujućem trenutku njezina života imamo raznolika, pa i autobiografska, svjedočanstva. Sama Klara nam pruža neke podatke o svome obraćenju i obraćenju prvih sestara.

Nakon što je Franjo čuo poruku Raspetoga iz Sv. Damjana, unaprijed je najavio dolazak gospođa koje će stanovati u crkvi i samostanu koje on obnavlja. Upravo o tome proroštvu Klara će vrlo potanko pripovijedati u svojoj *Oporuci*.

Nema sumnje da je Klara vrlo dobro razumjela - kao što se vrlo jasno izrazila u svojoj *Oporuci* - koji je trebao biti njezin poziv i poziv njezinih sestara. To je *poziv na sestринство u zajedništvu života s drugim sestrama*, u Crkvi i za Crkvu biti »primjerom i zrcalom obličje« Gospodinovo i njegove Majke te tako popraviti i njegovu kuću.

Taj talenat dolazi od Oca milosrđa, djelitelja svakoga dobra, po njegovu sluzi blaženom Franji, vjernom nasljedovatelju Sina koji je od početka »naš put«: »Opominjem i potičem u Gospodinu Isusu Kristu sve svoje sestre, koje su sada i koje će doći, da nastoje svim žarom slijediti put svete jednostavnosti, poniznosti, siromaštva i čestitosti svetoga razgovaranja, kako su nas Krist i naš preblaženi otac Franjo od početka našega obraćenja brižno poučili.«²³

13. Za dublje razumijevanje Klarine ljudske osobnosti i njezinih sestara u trenutku njihova početnoga obraćenja, važno je naglasiti intenzivnost njihove ljubavi prema Gospodinu i spoznati njihovu radost u patnjama, što su ih trebale podnijeti u obraćenju koje je zasigurno bilo, ljudski govoreći, mučno. To potvrđuju neki izrazi koje Klara upotrebljava u odnosu na Franju. Klara je toliko puta u *Oporuci* upotrijebila riječi »blaženi« i »preblaženi«, ali riječ *amator* (Klara naziva Franju *amator et imitator* Gospodnji) jače nego *amans* i *amicus* označava osobu koja ustraje u žarkoj i usrdnoj ljubavi. Za Klaru je, dakle, Franjo već u trenutku obraćenja zaljubljen i zato Gospodinov nasljedovatelj. Pun radosti u Duhu Svetome proriče budući dolazak gospođa u Sv. Damjan. U *Trećem pismu* Agnezi Klara upotrebljava istu riječ u zaručničkom kontekstu koji dobro tumači kako su Franjo, Agneza, Klara i prve sestre u trenutku svoga obraćenja, uz mnoge osobne i obiteljske poteškoće, kao zaljubljene zaručnice u Duhu Svetome nakanile ostaviti »svijet« i njegove slijepe »ljubitelje«. Pišući Agnezi Klara izričito tvrdi da Gospodin ispunja svoje ljubitelje osobitim slastima od početka obraćenja, kako bi im pomogao nadvladati zapreke, koje mogu pozvane tako odvratiti,

23. OKI, 56-57; FF, 2845.

da ponekad padnu u očaj. Sam Franjo je to iskusio s gubavcima, prije nego je osjetio radost što može predvidjeti dolazak Klare i sestara, na riječ Rasketoga iz Sv. Damjana.

14. Pišući Agnezi, Klara je znala za velike kušnje koje je morala podnijeti u trenutku obraćenja, pa govoreći o njima upotrebljava izraze kao »magla i zamarajuća gorčina«. ²⁴ Hrabri pozivajući se na Djevicu Mariju, zaručnicu i majku Sina Božjega, koja je uživala veliku radost radi ujedinjenja s Božanskim zaručnikom u kojega se preoblikovala: »Da i ti iskusiš što osjećaju prijatelji kušajući skrivenu slatkoću, koju je sam Bog od početka čuvao za svoje ljubitelje (u latinskom tekstu ne piše 'ljubljene', nego 'ljubitelje'). I napustivši one koji u varavom i nemirnom svijetu zavode svoje slijepe ljubitelje, potpuno ljubi onoga koji je svega sebe predao radi tvoje ljubavi, čijoj se ljepoti dive sunce i mjesec, čijim nagradama i njihovoj dragocjenosti i veličini nema kraja - Sina Svevišnjega, velim, kojega je porodila Djevica i poslije njegova poroda djevicom ostala. Ostani privržena njegovoj preljubljenoj Majci, koja je porodila takvoga Sina, kojega nebesa ne mogu obuhvatiti, a ipak ga je ona primila u malom zatvorenom - 'klasturu' - svete utrobe i nosila u djevičanskom krilu.« ²⁵

Taj isti osjećaj ljubavi prema Gospodinu i radost u trpljenjima naći će se u šestom, također biografskom, poglavlju Klarina *Pravila*, gdje govori o početnom obraćenju sestara. O tom poglavlju ćemo opširnije govoriti poslije.

15. Zgodno je navesti jedan književni izvor romantično-hagiografske naravi, s trubadurskoga podneblja, u kojem se Franjo i Klara pojavljuju u doba svoje asiške mladosti tzv. *Legenda sv. Klare*.

Franji je 29-30 godina, a Klara je u osamnaestoj: »Kad je čula govoriti o tada već slavnome Franji, koji je kao novi čovjek, s novim krepostima, obnavljao u svijetu već zaboravljeni put savršenstva, poželjela je da ga što prije čuje i vidi. Na to ju je potakao Otac duša, čija su prva nadahnuća oboje primili, iako na drugačiji način. A nije ništa manje želio ni on nju vidjeti i s njom se porazgovoriti - jer je i do njega došao dobar glas o tako dražesnoj djevojci - ne bi li pronašao načina da opakom svijetu otme taj plemeniti plijen i preda ga svome Gospodinu, on koji je sav čeznuo za takvim osvajanjima i došao oplijeniti kraljevstvo svijeta.

On nju posjećuje, a ona njega još češće. Učestalost svojih posjeta uredili su tako da obični ljudi nisu mogli ni opaziti onu božansku privlačivost i da ne dođe do javnih prepričavanja koja bi je okaljala. Djevojka je izlazila iz roditeljske kuće u pratnji samo jedne pouzdane osobe i potajno se sastajala s Božjim čovjekom. Njegove su joj se riječi činile vatrenima i djela nadljudskima. Otac Franjo ju je poticao na prezir svijeta i živom riječi joj objašnjavao, kako je jalova nada svijeta i kako je njegovo obličje varavo. Napunjabo joj je uši govoreći o slatkim zarukama s Kristom. Poticao ju je da biser djevičanske čistoće čuva netaknutim za onoga blaženog Zaručnika koga je očovječila ljubav.« ²⁶

Još jedno svjedočanstvo potvrđuje moralnu snagu, pravi duhovni čar, kojim je Franjo privlačio Klaru. Pruža ga sama Klara »primjerom i zrcalom«, pred smrt, nakon 28 godina bolesti, oslobođena svakoga ljudskog nagovaranja: »Otkako sam upoznala

24. 3 HA, II; FF, 2887.

25. Isto, 14-19; FF, 2889-2890.

26. 4Cel, 5; FF, 3162-3164.

milost svoga Gospodina Isusa Krista po njegovu sluzi Franji, nijedno mi trpljenje nije bilo nesnosno, nijedna pokora teška, nijedna bolest strašna...«¹

16. Klara silno čezne za tim božanskim zarukama i brzo se odlučuje, jer se odavno željela zaručiti s Gospodinom.²⁷ Pripovjedački duh, uistinu, dobro odgovara Franjinu i Klarinu duševnom raspoloženju. Oboje su iskusni i zaljubljeni mističnom »čistom ljubavlju«, koja je tada posvuda bila u modi. Odmah stiže odgovor na njihovu poruku: »Novina se, naime, tolikih događaja raširila po svijetu uzduž i poprijeko te je posvuda pridobivala duše za Boga. Iako je Klara i dalje ostala zatvorena, ipak je počela rasipati svjetlo po cijelom svijetu i sjala je vrlo jasno zbog zasluženih pohvala. Glas je o njezinim krepostima napunjavao odaje uglednih gospođa, dospio je i u palače kneginja pa čak je prodro i u dvorove kraljica. Najviše se plemstvo snizilo da slijedi njezine stope i svetom se poniznošću odricalo ponosa krvi i roda. Neke, koje su bile dostojne sklopiti kneževske i kraljevske brakove, dadoše se, potaknute Klarinim javnim pohvalama, na oštru pokoru, a koje su već bile u braku s velikašima, nasljedovale su Klaru prema svojim mogućnostima. Bezbrojni su gradovi urešeni samostanima, čak poljima i brdima izgradnja takvih nebeskih građevina postade ukrasom. U svijetu se povećavalo opsluživanje čistoće. Pod vodstvom preblašene Klare otvorio se put te postao suvremen djevičanski način života, kao poziv na novi život. Klara sama traži potporu tih blaženih cvjetova koje je otvorila: 'Podržite me cvijećem, okrijepite jabukama, jer bolujem od ljubavi.'²⁸ Želimo li se još upitati o načinu i uzroku nastanka *Klarine novine*, možemo reći da su narav i milost u njoj sazdale divno jedinstvo. Milost pretpostavlja, štoviše usavršava narav. Novina se konačno sastoji u izrazitoj specifičnosti Klarine osobnosti u kontekstu njezina vremena. Specifičnost koju ćemo bolje istaknuti kad bude govora o onome što ćemo nazvati »sveto razgovaranje« ili njezino trajno obraćenje sve do smrti.

Uravnotežena zrelost

17. Ravnotežu između »ženskoga« i »muškoga«, koja je odlučujuća za formaciju zrelosti svake ljudske osobe, treba ispitati i u Klari, jer je postigavši tu ravnotežu postala modelom ljudskosti »u primjeru i zrcalu« za sve.

Odmah, u prvom susretu s Klarinom osobnošću, upada u oči njezin jaki temperament, koji je navodi da se bori protiv svake zapreke na putu, za koji zna da treba biti njezin put. Ali dok se dublje proučava njezina osobnost, sa sve ugodnijim se iznenađenjem otkriva skladna ravnoteža izvanredne ljudskosti, koju se uistinu može nazvati genijalnom i uzornom za svakoga. Ipak, kao da nešto može narušiti tu sliku: određena pretjerana ili krajnja Klarina težnja za tjelesnim pokorama, noćnim bdjenjima u suzama, postovima i odricanjima. Na našu nas zbunjenost upućuje sam đavao koji Klaru nagovara da ne plače, jer će oslijepiti, i da ne pretjeruje u pokorama, jer će se

27. *Isto*, 44; FF, 3247.

28. *Isto*, 6; FF, 3165.

29. *Isto*, II; FF, 3178..

iznakaziti. Na što Klara odgovara: »Tko bude gledao Boga neće oslijepiti« i »Tko služi Bogu, taj se ne iznakazuje.«³⁰

Klarin pokornički ekstremizam zabrinjavao je i Franju i samoga asiškoga biskupa, koji su smatrali potrebnim intervenirati. Koliko god i sam naviknut na oštre tjelesne pokore, Franjo je pod konac života htio zamoliti brata tijelo za oproštenje. Ali i Klara je uvijek pokazivala veliku umjerenost i blagost prema svojim sestrama. Dokaz tomu je *Treće pismo* Agnezi Praškoj, u kojem napominje kako je Franjo poticao da se blagdani slave »osobito promjenom jela« i kako je »naredio da se postupa vrlo razborito sa svakim jelom« za slabe i bolesne.³¹ Samoj Agnezi daje razborite savjete koje nije htjela primijeniti na sebi: »Budući da naše tijelo nije od mjedi, niti je naša snaga čvrsta poput kamena, štoviše, krhki smo i skloni svakoj tjelesnoj slabosti, u Gospodinu te molim i naređujem ti, predraga, da se mudro i pažljivo suspregneš od određene strogosti u nerazboritom i pretjeranom odricanju, na što si se, kako doznajem, dala da živeći priznaješ Gospodinu i Gospodinu prikazuješ svoje razumno poštovanje i svoju žrtvu uvijek začinjenu solju.«³²

18. U obranu tih ekstremnih Klarinih čina autor pruža neočekivano i dosta uvjerljivo tumačenje: »Premda se obično događa da teško fizičko trpljenje dovodi do potištenosti duha, na Klari se to očitovalo posve drugačije. U svakom je svom trpljenju sačuvala vedro i radosno lice te se činilo kao da tjelesne tegobe ili ne osjeća ili ih omalovažava. Iz toga se očito može zaključiti kako se sveto veselje, kojim je obilovala iznutra, razlijevalo izvana, jer ljubav srca olakšava tjelesna trpljenja.«³³

Eto, o tom estatičkom ili mističnom iskustvu riječ je i u poznatom trubadurskom pučkom stihu za koji su i Franjo i Klara sigurno znali: »*Toliko je dobro kojemu se nadam, da uživam i onda kada stradam!*«³⁴*

Sve je to dokaz potpuno zrele ljubavi bilo prema Bogu, ljubljenom zaručničkom ljubavlju, bilo prema ljudskoj osobi poput blaženoga i preblaženog oca Franje, poslije Boga jedinoga oslonca za Klaru, pravoga Kristova ljubitelja-nasljedovatelja, gotovo znaka-sakramenta prave ljubavi. I to od početka, otkako je Raspeti iz Sv. Damjana pozvao Franju po imenu i potaknuo ga da prorekne dolazak Klare i sestara, koje su bile pozvane da obnove i posvete Crkvu u zajedništvu ljubavi s njime i s njegovom braćom.

Potaknuta takvom ljubavlju, darom Duha Svetoga, Klara je znala naučiti mudrost skromnosti i razlikovanja duhova, kojima je, čini se, bila zarana nadarena. Već u razdoblju koje je proživjela u roditeljskoj kući i potom u samostanskom životu Klara je dokazala da osim »jake i svete otpornosti« prema svim protivnim strujama, na koje je naišla, posjeduje veliku smirenost u ponašanju: mirno slijedi svoj put, bez uznemirivanja, bez uzrujavanja, bez protivljenja, uvijek ostaje vjerna prijateljica i majka i predraga kći mogućih protivnika, pa i među papama i kardinalima.

19. Potpuno jasnim idejama znala je prepoznati što je bilo »potrebno« - *svoj Način života*, što ga je po Franji primila od Gospodina, povlasticu siromaštva, duh molitve

30. *Isto.* 19; FF, 3198.

31. *3PA*, 29-31; FF, 2895.

32. *Isto.* 38-41; FF, 2897.

33. *4Čel.* 18; FF, 3196.

34. *CV. I.* razni; FF, 1897.

kojemu trebaju služiti sve vremenite stvari, iznad svega priželjkivani Duh Gospodnji i jedinstvo u uzajamnoj ljubavi - i to jasno razlikovati od »sporednoga« - od institucija, konstitucija, pravila, imena, naslova (poput naslova opatice). U onome što je bilo potrebno uvijek je bila »tenax disciplinae Dei« (privržena božanskom nauku), kako stoji u brevijaru; u svemu ostalome prihvaćala je što je moglo biti korisno ili što je trebalo prihvatiti, bez fanatičnih osporavanja kakva su u ono vrijeme bila prilično uobičajena kod pokreta valdeza, humilijata, katara i drugih. U tom mudrom rasuđivanju - nastalom iz radikalne vjernosti onome što se odnosilo na srce njezina evandeosko-franjevačkog projekta i iz smirenoga prihvaćanja tolikih propisa koje je rimska kurija smatrala korisnima i potrebnima - očituje se snaga njezine ženske i majčinske osobnosti. Osim toga, dosta je znakovita činjenica da mnoge rasprave, označene fanatizmom i kadre podijeliti duhove, kao npr. o duhovnom ili doslovnom opsluživanju Pravila, izgledaju tuđe Klarinu duhu. Za razliku od Franje koji govori o duhovnom opsluživanju, Klara u X. poglavlje Pravila stavlja jedan pavlovski tekst koji govori o duhu jedinstva i ljubavi, vezi savršenstva, o onome što je oprečno neslaganju i podijeljenosti: »Neka se, naprotiv, uvijek brinu kako bi uzajamno sačuvale jedinstvo međusobne ljubavi koja je vez savršenstva.« Tako daje razumijeti da se Duh Gospodnji i njegovo sveto djelovanje zasnivaju na toj uzajamnoj ljubavi, koju nadasve moraju željeti i prakticirati sve do ljubavi prema neprijateljima, i onim »domaćima«. Ipak treba napomenuti da takva uravnoteženost, koliko god savršena, uopće nema onu hladnoću, koja se ponekad susreće na određenoj klasičnoj asketsko-mističnoj razini. Klara je uvijek sačuvala vlastitu ljudskost i ženstvenost.

20. S obzirom na to mislimo na svjedočanstvo koje je vezano uz posljednji tjedan Franjina života i ima svu snagu čvrstoga i zrelog iskustva u kojem se oboje duboko slažu.

Dok su oboje bili teško bolesni, Klara se bojala da će umrijeti prije Franje, a da ga više neće ni vidjeti. To bi moglo izgledati kao slabost, a naprotiv očituje snagu ljudskosti te žene, koja je do sada nadvladala sve moguće i nemoguće nevolje tako da izgleda neslomljiva, a ipak je tako jaka u svom naboju osjećajnosti. »Slomljena je plakala i nije mogla naći mira misleći da više neće vidjeti Franju, poslije Boga svoga jedinoga oca, onoga koji ju je duhovno i tjelesno krijepio - *consolatorem utriusque hominis* - koji ju je prvi učvrstio u milosti Gospodnjoj. Na vlastitu inicijativu, što je za nju tipično, Klara je po jednom bratu upozнала Franju s tom svojom tjeskobom. Obično tako strog i razborit »blaženi« Franjo sada gubi uobičajenu suzdržljivost - kako će u sličnom kontekstu učiniti s bratom Jakovom - te vrlo osobnim i vrlo nježnim pismom (in *Špiritu Sancto*, komentira hagiograf) odmah javlja Klari da je osobno blagoslivlja i odrješuje od svake pogriješke te ju uvjerava da će ga još vidjeti. Uvijek je u svom srcu mislio - komentira tekst - na prve dane Klarina obraćenja i svetih razgovora. »Klarino obraćenje bilo je na veliku izgradnju ne samo zajednice braće, nego i cijele Crkve Božje.«³⁵

Veliki učitelj franjevaštva našega vremena K. Esser napisao je da je Franjo pokazao svoju veliku svetost očitujući se tako ljudskim da je - protiv svakoga asketsko-hagiografskog pravila - na smrtnoj postelji prihvatio, štoviše, izričito zatražio kolače

35. LP, 109; FF, 1667.

brata Jakovice. Ne možemo li s pravom tvrditi da je i Klara pokazala vlastitu svetost očitujući se umirućem Franji kao prava žena, kći i majka.

»Mulier fortis«

21. U glavnim crtama možemo sažeti neka druga gledišta Klarine osobnosti, koja obično manje začuđuju kad se nađu u muškarca, a iznenađuju u žena. Prije svega, odlučno odbijanje svake ženidbene ponude koja je dolazila od obitelji ili od rodbine; bijeg u crkvicu Sv. Marije Anđeoske u osamnaestoj godini, koji je doveo do prekida obiteljskih i društvenih veza; odreknuće od »plemičkoga« staleža zbog opredjeljenja za život »služkinje«, prihvaćanje sestre Agneze (krsno ime Katarina) i potom odupiranje muškoj bahatosti rođaka, fizičke i moralne muke i patnje kojima je morala ići u susret da usque ad mortem - do kraja - ostane vjerna pozivu koji joj je Gospodin dao po Franji; trajno odbijanje da se ponaša kao opatica-gospoda, jer je htjela biti i djelovati kao službenica-služkinja sestara vršeći najniže poslove; obrana povlastice siromaštva, jedinstvene u svojoj vrsti i u ono vrijeme, protiv svih, uključujući pape i kardinale; povlastica koju je često sama branila, iako uz solidarnost koju su joj iskazivale Agneza Praška, sestra Agneza i sam brat Ilija; pasivni i smireni otpor Saracenicima i drugim neprijateljima grada Asiza.

Odvažna borba koju Klara vodi da obrani vlastiti *način života* i *Pravilo* dokaz je hrabrosti, bistrine uma i mudrosti. Vodi borbu u duhu mira, bez reformatorskoga i pauperističkog fanatizma, koji je tada bio jako u modi. Protiv svake feudalne prakse klasnoga tipa uvodi u život zajednice apsolutnu »sororitas« (siromašne sestre): jedinstvo koje nastaje iz uzajamne bratske, više nego majčinske, ljubavi te iz suodgovornosti i sudjelovanja svih pa i zadnje sestre.

Oštre literalističke i spiritualističke rasprave među samom braćom ugrožavale su vjernost jedinom evandeoskom franjevačkom životu i izlagale pogibelji osnovno jedinstvo franjevačke obitelji manje braće i siromašnih sestara. Nakon Franjine smrti Klara se sama suočila sa situacijom kao »majka« Reda, što ga je osnovao njezin »blaženi i preblaženi otac«.

Klara uistinu smatra potpunu vjernost osobi Krista i siromašne Marije jedino potrebnim - »*unum necessarium*« - i živi tu vjernost u potpunoj uravnoteženosti i jasnom rasuđivanju, sa sporednim stvarima, ali u službi svoje najveće zaručničke ljubavi, kao što su neki konkretni propisi glede klauzure, šutnje, molitve i »siromašnih« djela, u kojima se jedinstvo ostvaruje u zdravoj i svetoj mnogoličnosti.³⁶

Nježnost »gospode« Klare

22. Naziv »*gospoda*« upućuje na *Postupak za Klarinu kanonizaciju*, pošto sestre baš tom prilikom vole tako nazivati svoju majku.

Jaka i mila Klarina ženstvenost ističe se od prvih godina koje je proživjela u oćin-skoj kući, kako je bilo spomenuto na drugom mjestu. Tu se kreće i raste u uzornoj atmosferi koju je stvorila majka Hortolana. Prijazna je, ljubazna, gostoljubiva, pobožna,

36. 2Čel, 192; FF, 778.

odana i predana kućnim poslovima u kući kakva je njezina; velikodušna prema siromasima i sama živi kao siromašna Kristova pokornica u svijetu.

Bogata plemenitim idealima i spremna na odvažna djela iz ljubavi prema Kristu, sposobna je i za velike podvige, kao što je namjera da pođe u Maroko kad je obuzima želja za mučeništvom - kao kad je čula za prve franjevačke mučenike - i za skromna djela u služenju najsiromašnijima.

Međusobnim sestarskim odnosima unutar zajednice Klara pridaje prvotnu važnost. Ona drži da, po »majčinskoj« ljubavi kojom se ljubi, zajednica mora biti primjer i zrcalo u Crkvi i u cijelom svijetu. Klarina ženstvenost - majčinstvo pojavljuje se i u njezinu duhu služenja u kojem čini skromna i skrovita djela nasljedujući Isusa koji svojim pere noge, ali i u tolikim izrazima i očitovanjima pažnje, kakvih nema ni u Franjinu Pravilu. Neke se takve odredbe odnose na tjelesne i duhovne potrebe pojedinih sestara i zajednice (kao propis da se u odijevanju ravna prema potrebi pojedine osobe da se posebna pažnja - ne samo u fizičkom nego i u moralnom smislu - posvećuje mladima, bolesnima i slabim sestrama). Druge zahtijevaju najveću suodgovornost (s učestalim izrazima kao što su »mi«, »naš«, »omnes«, »zajednička korist«, »uzajamno jedinstvo u ljubavi«). Neke opet potvrđuju majčinsku brižljivost opatice-majke-službenice, sestre među sestrama, koju se sluša iz ljubavi, a ne iz straha; koja ne teži za povlasticama niti podnosi posebna prijateljstva i zadnje je utočište ojađenima; koja traži šutnju, pokoru, klauzuru, molitvu, siromaštvo, ali uvijek s dužnom umjerenošću prema konkretnim osobama.

23. Tu Klarinu ćud, u isto vrijeme sinovsku i materinsku, zatim potvrđuju poglavlja VI-X. konačno odobrenoga *Pravila*. Tu se nalaze sve ključne teme za razumijevanje Klarina srca i njezina evanđeoskoga i franjevačkog projekta: život Očevih kćeri-službenica, zaručnica Duha Svetoga koje su izabrale nasljedovanje Krista i njegove Majke do kraja, bez ikakvog vlasništva (VI. poglavlje); duh molitve kojemu sve drugo treba služiti (VII. poglavlje); život u siromaštvu, po primjeru Gospodina i njegove Majke te u uzajamnoj i majčinskoj ljubavi (VIII. poglavlje); u uzajamnom opraštanju koje je pravi preduvjet za molitvu (IX. poglavlje); tražeći iznad svega da treba posjedovati Duh Gospodnji u jedinstvu uzajamne ljubavi koja je vez svakoga savršenstva (X. poglavlje); sve do najveće ljubavi prema neprijateljima. To su dimenzije nježnosti koje se nalaze u pismima sv. Agnezi Praškoj i potvrđuju Klarinu genijalnost i u vladanju vlastitom osjećajnošću.

III. KLARA ŽENA »KRŠĆANKA«

24. Prema jednom pažnje vrijednom vrelu drži se da Franjo »nije htio biti familiaran s nijednom ženom i nije dopuštao da se žene prema njemu ponašaju familijarno; izgleda da je imao osjećaja samo za blaženu Klaru; ipak, kad bi s njome razgovarao ili kad bi se o njoj govorilo, nije ju zvao njezinim imenom nego ju je nazivao *kršćanka*. O njoj i o njezinu samostanu vodio je veliku brigu.«³⁷ Svjedokom bi mogla biti osoba vrlo bliska kako Franji, čiji je bio prisni drug, tako Klari koja ga je izliječila od neke bolesti. To je bio fra Stjepan. U svakom slučaju je jasno da je Franjo jako volio Klaru

i sestre koje je nazivao gospođama i o kojima se brinuo kao o samoj svojoj braći. Kao što je također istina da se Franjo nikada nije obraćao Klari pojedinačno, nego radije siromašnim sestrama zajedno. Franjo sasvim sigurno naziva Klaru »kršćanka«, jer je u njoj gledao baš pravu kršćanku; nešto od Djevice Marije; možda kao što je u gubavcima gledao nešto od rassetoga Gospodina kad ih je nazivao kršćanskom braćom.

Ivan Pavao II. - kojega smo spominjali na početku - izravno je shvatio taj duboki razlog Franjine ljubavi prema Klari: »Sama je sebe gledao kao brata, siromaška na sliku svetosti te autentične Kristove zaručnice, u kojoj je nalazio lik najsavršenije zaručnice Duha Svetoga, presvete Marije.«³⁸ To je suvremena i ugledna riječ koja izriče životnu bit Klarine duhovnosti i postavlja je za simbol i našem vremenu.

Još jednom moramo krenuti od dobro poznatih autobiografskih vrela kao što su: *Oporuka*, *Način života* i *odobreno Pravilo*, *Povlastica siromaštva* i *Postupak za kanonizaciju*.

»Oporuka«

25. Oporuka je bitna za otkrivanje Klarine kršćanske osobnosti. U tom tako osobnom i intimnom spisu Klara pripovijeda o svome pozivu i o pozivu sestara: »Dok sam Svetac još nije imao ni braće ni drugova, nekako odmah nakon njegova obraćenja, kad je popravljao crkvu Sv. Damjana gdje je, posvema obuzet božanskom utjehom - tj. Raspetim - bio potaknut da sasvim napusti svijet zbog velike radosti i prosvjetljenja Duha Svetoga, preorekao je o nama što je Gospodin poslije ispunio. Tada se on, naime, uspeo na zid spomenute crkve te je nekim siromasima, koji su boravili ondje u blizini, povišenim glasom rekao francuskim jezikom: »Dodite i pomozite mi u izgradnji samostana Sv. Damjana, jer će tu jednom boraviti gospođe, čiji će častan i svet način života proslaviti našega Nebeskog Oca u cijeloj njegovoj svetoj Crkvi... Ali preblašeni Otac nije to preorekao samo o nama - tj. naše zvanje i izabranje - nego i o drugima koje će doći po svetom zvanju kojim nas je Gospodin pozvao.« I nastavlja: »Sam Gospodin, naime, nije nas postavio da budemo uzor i zrcalo samo drugima, nego i našim sestrama, onima koje će Gospodin pozvati u naše zvanje, da i one budu zrcalo i primjer onima koji borave u svijetu. Kad nas je, dakle, Gospodin pozvao za tako velike stvari, da bi se u nama mogle ogledati one koje drugima služe kao primjer i zrcalo, dužne smo mnogo blagoslivljati i veličati Gospodina i još se više moramo bodriti da činimo dobro u Gospodinu. Zbog toga ćemo, budemo li na spomenuti način živjele, drugima pružati izvrstan primjer.«

Dakle, sve su sestre pozvane da osobno (nos) budu »obličje« u primjeru i zrcalu jedna drugoj i svima u Crkvi i u svijetu. Primjer i zrcalo čega ili koga? Sina Božjega koji je za nas postao Put, kako je naš preblašeni otac Franjo to pokazao i učio. Djelotvorno se ostvarenje toga poziva zbililo malo poslije Franjina obraćenja, kad su mu Klara i sestre dragovoljno obećale poslušnost. Onda su išli u Sv. Damjan »gdje nas je Gospodin za kratko vrijeme po svom milosrđu i milosti umnožio, da bi se ispunilo što

38. *Ivan Pavao II*, usp. br. 1 ovoga pisma.

39. *OKI*, 9-17; FF, 2826-2828.

40. *Isto*, 19-23; FF, 2829-2830.

je Gospodin po svom Svecu unaprijed kazao.«⁴¹ Sam je Gospodin, dakle, htio da gospođe borave u Sv. Damjanu, a ne drugdje.

26. Onda je Franjo napisao *način života*, uporno naglašavajući siromaštvo.⁴² Da bi zajamčila vjernost tom siromaštvu, Klara je od Inocenta III. i njegovih nasljednika zatražila »*Povlasticu*«. Kad Klara pobliže određuje smisao toga siromaštva, poziva se na Djevicu Mariju govoreći da je Otac po Franji rodio ovo malo stado u Crkvi »da nasljeđuje poniznost i siromaštvo njegova ljubljenog Sina i njegove slavne Djevice Majke.«

Smisao Puta, kojim su išle Klara i njezine sestre, još je u istoj *Oporuci* izložen svečanim riječima: »Opominjem i u Gospodinu našem Isusu Kristu potičem sve svoje sadašnje i buduće sestre, da uvijek žarko nastoje nasljedovati put svete jednostavnosti, poniznosti i siromaštva te čestitost našega svetoga života, kako nas je od početka našega obraćenja poučavao Krist i naš preblašeni otac blaženi Franjo.«⁴⁴

Klara uporno ustraje na sadržaju ljubavi toga svetog načina života: »I dok se uzajamno ljubite Kristovom ljubavlju, djelima pokazujte izvana ljubav koju imate u sebi, da bi sestre, potaknute tim primjerom, uvijek rasle u Božjoj ljubavi i u uzajamnoj ljubavi.«⁴⁵ Taj primjer ljubavi jednako obvezuje sestre i samu opaticu. Štoviše, ona mora biti ispred drugih sestara da »potaknute njezinim primjerom ne bi slušale toliko poradi njezine službe, koliko iz ljubavi. Prema svojim sestrama neka bude također brižljiva i obzirna, kao što je dobra majka prema svojim kćerima. Neka se napose prema potrebama svake pojedine revno pobrine za njih s milostinjama koje će Gospodin dati. Neka također bude dobronamjerna i prijazna, da joj mognu s povjerenjem očitovati svoje potrebe i k njoj pouzdano doći svakoga časa, kako im se bude činilo zgodnim, kako njima samima tako i njihovim sestrama.«

»Sestre podložnice neka imaju na pameti da su se poradi Boga odrekle svoje volje. Zato hoću da slušaju svoju majku kao što su svojevolarno obećale Gospodinu, da bi majka, promatrajući kako uzajamno njeguju ljubav, poniznost i jedinstvo, lakše podnosi teret koji poradi službe podnosi i da se poradi njihova sveta života pretvori u slasno što je tegotno i gorko.«

Upotreba riječi »*gorko*« i »*slast*« podsjeća na Franjino iskustvo s gubavcima, koje je u početku bilo gorko, a pretvorilo se poslije u duševnu i tjelesnu slast. Sigurno je jedinstveno i značajno da Klara to Franjino iskustvo mistične slasti spominje u sasvim drugačijem kontekstu. Samo, naime, na tom mjestu ona pribjegava tim izrazima.

U zaključku Klara sažima nadahnuća koja su pratila cijeli njezin život: *Gospodin, njegova Majka, Franjo, Crkva*. Ona su joj motiv za ustrajnost: »Pazimo, dakle, ukoliko smo krenule Gospodinovim putem, da ne bismo nikada svojom krivnjom i neznanjem zastranile, da ne bismo nanijele nepravdu tolikom Gospodinu i njegovoj Djevici Majci, blaženom našem ocu Franji te proslavljenj i vojujućoj Crkvi.«

41. *Isto*, 31; FF, 2834.

42. *Isto*, 39; FF, 2838.

43. *Isto*, 46; FF, 2841.

44. *Isto*, 56-57; FF, 2845.

45. *Isto*, 59-60; FF, 2847.

46. *Isto*, 61-70; FF, 2848-2849.

47. *Isto*, 74-15; FF, 2851.

»Blagoslov«

27. Njezin je *Blagoslov* potvrda kako se »Kristova službenica« Klara osjećala pozvanom da bude majka sestara, ali takvim majčinskim srcem koje obuhvaća cijelu Crkvu, onu nebesku i ovu zemaljsku. Radi se o možda jedinstvenom dokumentu u povijesti kršćanstva, što ga je napisala jedna žena, a označen je izvanrednom širinom suosjećanja i suživota s Crkvom. Zaslužuje da ga donesemo u cijelosti.

»U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Blagoslovio vas Gospodin i čuvao vas! Pokazao vam svoje lice i smilovao vam se! Svratio svoj pogled na vas i dao mir vama, sestre i kćeri moje, i svima koje će doći i ostati u vašoj zajednici, a i svima ostalima, sadašnjima i budućim koje budu ustrajale do kraja u drugim samostanima siromašnih gospoda!

Ja, Klara, službenica Kristova, biljčica preblaženoga našega oca svetog Franje, sestra i majka vaša kao i ostalih Siromašnih sestara, premda nevrijedna molim Gospodina našega Isusa Krista po njegovu milosrđu i po zagovoru njegove presvete roditeljice svete Marije, blaženoga Mihovila Arkandela i svih Božjih svetaca, blaženoga našeg oca Franje i svih svetaca i svetica, da bi vam sam Nebeski Otac dao i učvrstio ovaj svoj presveti blagoslov na nebu i na zemlji; na zemlji, umnažajući vas u svojoj milosti i u svojim krepostima, među svojim slugama i službenicama u vojujućoj Crkvi; i na nebu, uzvisujući vas i proslavljajući u slavnoj Crkvi među svojim svecima i sveticama.

Blagoslivljam vas za svoga života i nakon svoje smrti, kako mogu, svim blagoslovima, kojima je Otac milosrđa blagoslivljao i kojima će blagoslivljati svoje sinove i kćeri na nebu i na zemlji, i kojima su duhovni otac i majka blagoslivljali i kojima će blagoslivljati svoje duhovne sinove i kćeri. Amen.

Budite uvijek zaljubljene u svoje duše i duše svih svojih sestara te uvijek nastojte opsluživati ono što ste obećale Gospodinu.

Neka Gospodin uvijek bude s vama i neka biste vi uvijek bile s njim! Amen.«⁴⁸

»Način života«

28. Osnovni vodič za razumijevanje Klarina usmjerenja nesumnjivo je *način života*, koji joj je Franjo dao u samim počecima (1212.-1213.), a Klara gaje sačuvala barem u njegovoj *osnovnoj jezgri* u *VI. poglavlju* odobrenoga Pravila iz 1253. godine.

Klara izvještava kako je Franjo *način života* dao njoj i prvim sljedbenicama odmah nakon njezina obraćenja i kako su mu ona i sestre obećale poslušnost. Gledajući vrlo rado kako su Klara i sestre bile tako sretne, premda u tolikim poteškoćama, tako odijeljene od svijeta, siromašne i radine, kao i njegova braća, Franjo im odlučio napisati *način života*. Za razliku od Franje, Klara nikada ne upotrebljava riječ *Pravilo*; više voli upotrebljavati »*način života*« ili »*življenja*« (upotrijebit će 21 put).

Sadržaj toga načina života je potpuno »marijanski«, u trojstvenoj dimenziji. Način je namijenjen Očevim kćerima i službenicama, zaručnicama Duha Svetoga, koje su izabrale put evanđeoskoga savršenstva, tj. nasljedovanje Gospodina i njegove Majke, kako je izričito rečeno u »Posljednjoj volji«, ovdje doslovce umetnutoj: »Budući da ste

48. BIKI, 1-16; FF, 2854-2858.

po božanskom nadahnuću postale kćerima i sluzbenicama najvećega i najuzvišenijega Kralja, oca Nebeskoga, i zaručile se s Duhom Svetim, odabravši život prema savršenstvu svetoga evanđelja...« Zbog toga opredjeljenja Franjo se obvezuje da će Klari i sestrama posvećivati istu brigu koju je posvećivao svojoj braći: »Hoću i obećajem da ću se za vas uvijek sam i po svojoj braći ljubezno brinuti i posebno skrbiti kao i za njih.«⁴⁹

To je isti trojstveni marijanski život što ga Franjo u ono isto vrijeme (1212.-1215.) »Pismom svim vjernicima« predlaže svim pokornicima svijeta. Baš se tu kaže da »svaka vjerna duša«,⁵⁰ kad prihvati Riječ Božju, osobno sudjeluje u Marijinu sinovskom, zaručničkom, bratskom i majčinskom životu, u Duhu Gospodnjem. Sve prave pokornike ili vjernike, naime, ukoliko »čine« Riječ Božju, po Lk 8,19-21, Duh Sveti čini sinovima Oca, zaručnicima Duha Svetoga, braćom i majkama Gospodina Isusa Krista. Upravo je to Marijin trojstveni život. Tekst doziva u pamet i antifonu *Časoslova Muke*, u kojem se pojavljuju gotovo iste riječi koje se odnose, naravno, na blaženu Djevicu, »kćerku i službenicu Svevišnjega Kralja, oca Nebeskoga, Majku presvetoga Gospodina Isusa Krista, Zaručnicu Duha Svetoga...«⁵¹

Može li se govoriti o potpunoj novini? Sredovjekovni je ambijent bio zasićen govorima o evanđeosko-apostolskom životu, koji su bili ponuđeni u najraznolikijim i ne uvijek pravovjernim tonovima. Ali se novina sastojala u tome, što su dvije »nove« osobe, kao Klara i Franjo, »obnovljene u Duhu«, znale učiniti da taj evanđeoski ideal prođe dalje od uobičajenih feudalnih kategorija klerika i monaha, tj. široko u narod.

Posljednja volja

29. Pod konac života Franjo po »Posljednjoj volji« potvrđuje Klari izabrani način života - s neizostavnim marijanskim odnosom: »Ja maleni brat Franjo hoću nasljedovati život i siromaštvo Svevišnjega Gospodina našega Isusa Krista i njegove presvete Majke i u njemu ustrajati do svršetka. I molim vas, gospođe, i svjetujem vam da uvijek živite tim najsvetijim životom i u siromaštvu. I pomno se čuvajte da ne biste od njega po bilo čijem nauku ili savjetu nikada odstupile.«⁵²

Pismo Agnezi

30. Dakle, jasno je da se »Put« Klare i sestara satoji u tome što su one dopustile da Krist u duhu Svetomu živi u njima kao u Mariji.

U vezi s *Pismom pokornicima ili vjernicima* Klara u *Trećem pismu Agnezi* Praškoj ističe isti pojam. Govori o zaljubljenj zaručnici Bogočovjeka, koja se mora pogledati u zrcalu božansko-ljudske Osobe rassetoga, uskrslog i proslavljenog Gospodina i, potpuno preoblikovana u objekt vlastite ljubavi, postati potpora slabim udovima njegova neopisiva Tijela. Zatim nadodaje: »Sada je jasno da je duša vjerna čovjeka, koja je najvrednija od svih stvorova, po Božjoj milosti veća od neba, jer nebesa s ostalim stvorovima ne mogu obuhvatiti Stvoritelja, a samo mu je vjerna duša prebivalište i

49. PKI, VI, 3[^]t; FF, 2788.

50. IP, I, 1-19; 2P, 45-62; FF, 199-201.

51. ČM, ant; FF, 281.

52. PKI, VI, 7-9; FF, 2790.

sjedište, i to samo po ljubavi koju ne posjeduju bezbožnici, kako kaže Istina: *Tko mene ljubi, njega će ljubiti Otac moj i ja ću ga ljubiti; i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti*. Kao što ga je, dakle, slavna Djevica nad djevicama nosila tjelesno, tako ga možeš i ti, slijedeći njezine stope, napose stope poniznosti i siromaštva, bez svake sumnje duhovno nositi u čistom i djevičanskom tijelu i obuhvatiti Onoga, koji obuhvaća tebe i sve ostalo, posjedujući ono što ćeš, uspoređeno s ostalim prolaznim stvarima ovoga svijeta, jače posjedovati.«⁵³

"Povlastica siromaštva"

31. Posebnu pažnju zaslužuje *Povlastica siromaštva*, što ju je Klara zatražila već 1216. godine od Inocenta III. Tekst pruža sažetak čitave do sada nenadmašene franjevačke i Klarine duhovnosti, koju dugujemo baš Klari. Tu se pojavljuju sinoptičke, pavlovske, petrovske, ivanovske poruke i nadahnuća i oživljuje zaručnički ugođaj *Pjesme nad pjesmama*.

»Kao što je poznato, u želji da se samo Bogu posvetite odrekle ste se težnje za vremenitim stvarima. Zato, pošto ste sve rasprodale i razdijelile siromasima (usp. Lk, 18,22), odlučite da nećete imati nikakvog posjeda, prijavljujući u svemu uza stope (usp. 1 Pt 2,21) Onoga koji je za nas postao siromašan (usp. 2 Kor 8,9), put, istina i život (usp. Iv 14,6). Od takve vas odluke ne tjera u bijeg neimaština; doista je pod vašom glavom ljevica Nebeskoga Zaručnika, da podržava nemoć vašega tijela, koje ste urednom ljubavlju podložile zakonu duha (Pj 2,6; 8,3). Sigurno, Onaj koji hrani ptice nebeske i odijeva ljiljane poljske neće zaboraviti ni vas s obzirom na hranu kao i na odjeću, dok odlazeći s ovoga svijeta sama sebe ne preda vama u vječnosti (Mt 6,26-28; Lk, 12,37), tj. kad će vas njegova desnica još sretnije zagrliti u punini promatranja. Kao što ste, dakle, smjerno zamolile, mi vašu odluku najvećega siromaštva apostolskom naklonošću ukrepljujemo te vam snagom ovoga pisma jamčimo da vas nitko ne može natjerati da primite posjede. A ako koja žena ne bi htjela, ili ne bi mogla opsluživati takvu odluku, neka ne stanuje s vama, nego neka se preseli drugamo.«⁵⁴

»Pravilo«

32. Iako je odobreno Pravilo bilo napisano pred kraj Klarina života - nakon Oporuke ili istovremeno - ono ipak pruža dragocjene autobiografske podatke o počecima njezina evanđeoskoga života i druga važna svjedočanstva. U samom uvodu, u kojem govore papa i kardinal Rainaldo, ponovno nalazimo iste pojmove koji su sadržani u molbi, što ju je Klara trebala podnijeti da dobije odobrenje. Suglasno s papom kardinal izričito kaže da je taj *Način života*, po kojemu Klara i sestre trebaju živjeti »način svetoga jedinstva i najvišega siromaštva«, njima usmeno i pismeno predao Franjo. Kardinal još točno navodi - nazivajući Klaru »predraga kći i majka« - da sestre žele slijediti stope samoga Krista i njegove presvete Majke, opredijelivši se da s obzirom na tijelo stanuju zatvorene - »*incluso corpore*« - i »slobodna duha« služe Gospodinu u najvišem siromaštvu.

53. 3PA, 21-26; FF, 2892.

54. PovS, 2-8; FF, 3279.

Ovo je, dakle, Pravilo u svojoj biti: »Obdržavati evanđelje Gospodina našega Isusa Krista živeti u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći.«

Život sestara, koji je označen jedinstvom duha, uzajamnom ljubavlju i najvišim siromaštvom, zasniva se na suodgovornosti svih sestara na zajedničku korist.⁵⁵ Kandidatice se brižljivo »informira« o načinu življenja zavjeta.⁵⁶ Opatica ili majka, izabrana u punoj slozi na zajedničku korist,⁵⁷ mora biti zavjetovana (protivno ondašnjem običaju da se izabiru i nezavjetovane), uzorna i otvorena za dijalog.⁵⁸ Za bolje očuvanje jedinstva i mira određeno je da dužnosnice samostana budu izabrane uz pristanak svih.⁵⁹ Opatica će se uvijek koristiti savjetom *diskreta* (savjetnica). Tu novost diskretorija uvela je Klara.⁶⁰

33. Nakon V. poglavlja, u kojem je riječ o šutnji, rešetkama i sličnim temama, Klara gotovo neočekivano uvodi drugih pet poglavlja (od VI. do X.) sasvim različitoga sadržaja i nadahnuća, prekidajući i temu o klauzuri, o kojoj će nastaviti govoriti u XI. poglavlju. Oštar je to prekid, protivan svakom unutarnjem zakonu nekoga pravila. Očito je da se radi o *pet poglavlja*, koja su joj osobito na srcu i na kojima kani prije svega ona, ta uporna i sigurna žena, uporno ustrajati kao na značajnim i nezamjenjivim točkama, ukoliko su evanđeosko-franjevačke.

O VI. poglavlju smo već govorili kao o poglavlju koje sadrži dirljivo sjećanje na njezin duhovni put, nadahnut Franjinim *načinom života* i *Posljednjom voljom*. Tu je napomena o siromaštvu koje treba opsluživati do kraja, a dopuštajući ipak mali komadić zemljišta za vrt, kao sredstvo za uzdržavanje i za nužnu odijeljenost od vanjskoga svijeta.

VII. poglavlje nastavlja govor o životnoj temi za Franju - prvenstvo *duha molitve* i *pobožnosti* kojemu treba služiti sve »vremenito« kao što su fizički i duhovni rad, studij, djela ljubavi, pobožnosti i pokore. Milost, naime, rada je kao takva dar, Gospodnje nadahnuće, stoga ne isključuje samo besposličarenje, neprijatelja duše, niti po sebi gasi duh molitve i pobožnosti, nego mu treba služiti i jačati ga. Uvijek Duh Božji daje život svakom dobrom djelu, bilo molitvi, radu ili nekoj drugoj »vremenitoj« ljudskoj djelatnosti. Zato, rad - ali i bilo koja druga djelatnost kao što bi mogla biti i sama molitva - ako nije nadahnut Duhom Gospodnjim, nego sebeljubljem i zaljubljenošću u sebe, ne bi bio u skladu s Duhom koji daje život, nego sa slovom koje ubija.⁶¹

Ta ideja *Duha koji daje život* ponovno se pojavljuje u X. poglavlju. Tu Klara slijedi Franjino *Pravilo*, ali ga produbljuje u središnjoj jezgri. Radi se o opreci između duha i tijela: »duh« tijela ili egoistično sebeljublje neprijatelj je prave ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu. To je suprotnost Duhu Gospodnjemu, koji daje da uvijek molimo čista srca, živimo ponizno i strpljivo te ljubimo i same svoje progonitelje.

Čujmo Klaru: »Opominjem i potičem u Gospodinu Isusu Kristu da se sestre čuvaju svake oholosti, isprazne slave, zavisti, pohlepe, brige i skrbi za ovaj svijet, ogovaranja i mrmljanja, nesloge i podjela. Neka se naprotiv uvijek brinu da među

55. *PKI*, II, 1; FF, 2754.

56. *Isto*, II, 19-20; FF, 2763.

57. *Isto*, IV, 3; FF, 2773.

58. *Isto*, IV, 4-18; FF, 2774-2780.

59. *Isto*, IV, 22; FF, 2782.

60. *Isto*, IV, 23; FF, 2782.

61. *OP*, VII i XIV; FF, 156, 163.

sobom sačuvaju jedinstvo uzajamne ljubavi koja je vez savršenstva. One koje su neuke neka ne teže za učenošću, nego neka pripaze na ono što iznad svega moraju željeti - da imaju *Duh Gospodnji i njegovo sveto djelovanje*, da mu se uvijek čistim srcem mole i da budu ponizne, strpljive u progonstvu i bolesti i da ljube one koji nas progone, kude i potvaraju, jer Gospodin kaže: *Blaženi koji trpe progonstvo radi pravednosti, jer je njihovo Kraljevstvo nebesko. I tko ustraje do konca, taj će se spasiti.*«**

34. Dakle, jedan je te isti Duh koji posvećuje molitvu i uzajamnu ljubav i ustrajno vodi konačnom spasenju.

Da bi se shvatilo Klarino originalno stvaralaštvo, treba ipak potcrtati one »do-datke« koje ona pridaje Franjinoj jednostavnoj riječi, tj. pavlovska mjesta s obzirom na evandeosku savršenost: »*Super omnia autem haec, charitatem habete, quae est vinculum perfectionis - A povrh svega imajte ljubav, koja je vez savršenstva*«, (Kol 3,14); »*Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis - Trudite se sačuvati jedinstvo duha savezom mira*« (Ef 4,3); kad govori o neslozi i podjeli misli na Gal 4,14-21. Klara se vrlo dobro koristi Pavlom da protumači što podrazumijeva pod »*Duh Gospodnji kojega treba iznad svega željeti*«, o kojemu govori Franjo. To je Duh Gospodnji osobno koji na sveti način u nama ostvaruje jedinstvo uzajamne ljubavi, da uvijek molimo čistim srcem. I još, Duh Gospodnji koji nam daje sudjelovati u samom svom životu i u životu svoje Majke. U taj evandeoski, trojstveni i marijanski život Klara stavlja odnose, koji su joj uzor na njezinu putu savršenstva. Promatra skrovitu i tihu Mariju u Nazaretu, siromašnu i poniznu službenicu Gospodnju, zaručnicu Duha Svetoga, majku Kristovu, djevicu koja je postala Crkva i nas u njoj.⁶³ Iako Klara snažno ne naglašava taj život »kontemplativne molitve u klauzuri«, sigurno je da njezino »marijansko« opredjeljenje snažno potiče na puno iskustvo Boga u njegovu intimnom trojstvenom životu, u kojemu sudjeluje ona s Gospodinom i njegovom Majkom u Duhu Svetomu do mistične uzvišenosti, kako dokazuju Klarini (i Franjini) spisi i bogata Klarina predaja.

35. Razumijevanju toga poimanja života po Klari dovodi nas ijedno svjedočanstvo Tome Celanskoga: »Prije svega među njima je vladala krepost neprestane *međusobne ljubavi*, koja je njihove volje tako duboko povezivala, da su čak i u zajednici od četrdeset ili pedeset osoba, kako ponegdje bude, sve u svemu bile jednodušne... Drugo... *poniznosti*... Treće, *djevičanstvo u njihovim srcima rađa toliku ljubav prema njihovu vječnom Zaručniku*... Četvrto, *presveto siromaštvo*... Peto, *milost trpljenja i šutnje*... Šesto, *strpljivost* koju nikakvo trpljenje ili neprilika ne može slomiti ili promijeniti duh. Sedmo... *visina kontemplacije*..., sretno što su uronjene u Boga.«⁶⁴ Kako se vidi, Toma komentira Klarino Pravilo polazeći od hijerarhije kreposti; kao što to čini za prvo bratstvo manje braće, koje je izgrađeno na temelju poniznosti u Duhu Svetom⁶⁵, pa i nado-daje da »su bili tako puni svete jednostavnosti, neporočnosti života, čistoće srca danisu znali što znači biti dvostruke duše. Kao što je u njima bila jedna vjera, tako je u njima vladalo jednodušnost, sloga u nakanama i vladanju, jedna ljubav, vršenje kreposti, pobožnost u činima i sklad misli.«⁶⁶

62. *Istu*, X, 6-13; FF, 2809-2811.

63. *PM*, 1-6; FF, 259-260.

64. *Išel*, 19-20; FF, 352-353.

65. *Isto*, 38-39; FF, 386-389.

66. *Isto*, 46; FF, 402

36. Svima nam je poznato kako je i u Redu sv. Klare to apsolutno prvenstvo ljubavi kroz vjekove, iz više-manje sporednih razloga, ponešto palo u sjenu zbog nesloga i podjela, u tumačenju zakona o klauzuri, u molitvenoj praksi, postovima i uzdržavanjima, odjeći itd., a često se zaboravljalo da samo Duh Gospodnji daje život i smisao klauzuri, siromaštvu, poniznosti i pokori. To Franjo izriče u XIV. *Opomeni*: »Blago siromasima duhom, jer njihovo je kraljevstvo nebesko. Mnogo ih je koji, gorljivo se predajući molitvama i službama - liturgijskim - nameću svojemu tijelu mnoge postove i trapljenja, ali se na samu riječ za koju se čini da ih osobno vrijeđa, ili zbog koje stvari koja im se oduzima, uvrijeđeni su i odmah se uznemiruju. Oni nisu duhom siromašni, jer tko je uistinu duhom siromašan sam sebe prezire i ljubi one koji ga udaraju po obrazu.«⁶⁷

Jedino, uistinu, pravo mjerilo čiste ljubavi prema Bogu i braći, prave karitativne poslušnosti, jest *milosrdna ljubav* poput ljubavi Boga Oca. Takva je ljubav bolja nego život u pustinjačkom obitavalištu, kako Franjo reče jednom provincijalu koji se, umoran od problema što su mu ih stvarala braća, htio povući baš u neko pustinjačko obitavalište.⁶⁸

37. Bit će korisno ovdje se sjetiti i jednoga drugog zla, koje Franjo i Klara snažno osuđuju, jer ga Bog »mrzi«: *griješ ogovaranja*, mrmljanja i klevete što ga uzrokuje zavist i slavoohlepnost. Taj se grijeh sasvim protivi Duhu Gospodnjem i jedinstvu uzajamne ljubavi. To je »propast Reda«, kako to Franjo smatra.⁶⁹

Naša mnogolika franjevačka obitelj je to bolno iskusila. Prečesto smo se dijelili i rastavljali samo zbog uzajamnih negativnih sudova o često sporednim i nebitnim pitanjima. Počevši, dakle, od trojstvenoga života, od »ut sint unum sicut et nos sumus - neka budu jedno kao što smo mi jedno«,⁷⁰ postiže se iskrena obveza prema pravom jedinstvu u bogatstvu raznovrsnosti načina, da se ostvari osnovni program.

U VIII. poglavlju Klara doslovce nastavlja temu najvišega siromaštva iz VI. poglavlja Franjina potvrđenoga Pravila, ali ipak pridodaje povezanost sa siromaštvom Gospodinove Majke i prilagođuje stil ženskoj osjećajnosti. Znatna je pažnja prema potrebama sestara, što je znak povjerenja u osobnu zrelost svake pojedine.

38. Znakovito je da Franjo i Klara stavljaju zajedno u isto poglavlje *najviše siromaštvo i bratsku ljubav*. Slijediti Gospodina i njegovu Majku - tako smatra Klara - bez ikakvoga vlasništva pod nebom, odnosno činjenica, da su Gospodin i njegova Majka jedino bogatstvo, vodi ustanovljenju »nove« obitelji »duhovnih« sestara, tj. utemeljenih na duhu, u kojemu je jedini Otac onaj Nebeski i jedina Majka je Marija, u čijem majčinstvu u duhu sestre uzajamno sudjeluju.

IX. poglavlje govori o pokori koja je obvezna za sve teške grijeha, iako se iznosi u kontekstu milosrđa. Potiče sestre da se ne uzbuđuju i uznemiruju zbog grijeha bilo koje od njih, jer bi se to protivilo sestrinskoj ljubavi. Ako je koja postupila sablažnjivo, ili je uzrokovala da su se druge uznemirile, neka ponizno moli oprostjenje prije nego se

67. *OP*, XIV; *FF*, 163.

68. *Usp. PP*, 1-22; *FF*, 234-239.

69. *Usp. NPr*, XI, XVII; *FF*, 36-37, 46^a19; 2*Čel*, 182-183; *FF*, 768-770.

70. *Usp. Iv* 17; *IP*, I, 1-19; *2P*, 45-61; *FF*, 199-201; *NPr*, XII, 41-55; *FF*, 62.

pođe moliti Gospodinu. A da bi zadobile Božje milosrđe, moraju opraštati jedna drugoj-

U XII. poglavlju Klara traži duhovnu i materijalnu podršku braće. Oni trebaju biti skromni i ljubitelji časnoga i svetog ponašanja. Konačno, od Svete Rimske Crkve moli jednoga *pokrovitelja*, da se uvijek mogu sačuvati vjernima Crkvi te, u Crkvi, vjerno opsluživati Evanđelje, za koje su obećale da će ga opsluživati.

»Čujte, sirotice«

39. Potvrdu za ljubav, kojom je Franjo bio povezan s Klarom i sestrama, pruža »Čujte, sirotice«, »ispjevana« oporuka što ju je pred smrt Franjo ostavio sestrama. »U isto je vrijeme i na istome mjestu, Franjo, kada je sastavio *Pohvale Gospodnje o njegovim stvorovima*, izdiktirao jednako svete riječi s napjevom na veću utjehu siromašnim gospođama samostana Sv. Damjana, napose zato što je znao da ih je njegova bolest vrlo ražalostila. Budući da ih zbog same bolesti nije mogao osobno pohoditi i utješiti, htio je da njegovi drugovi spomenutu pjesmu predaju i otpjevaju zatvorenim sestrama. U njoj je Franjo, tada i uvijek, htio očitovati sestrama svoj ideal, tj. da u ljubavi i u zajedničkom sestrinskom životu budu jednodušne, jer su se obratile Kristu po Franjinu primjeru i savjetu, dok su njegova braća još bila malobrojna. Njihovo obraćenje i sveti način života nije bio samo na čast i izgradnju Reda braće, čija su one biljčica, nego i cijele Crkve Božje.

Zato, budući da je znao kako su sestre od početaka provele i provodile težak život, bilo dragovoljno, bilo iz potrebe, njegov ih je duh uvijek pratio osjećajima samilosti i ljubavi. Budući da ih je Gospodin s mnogih strana sabrao u svetoj ljubavi, u svetom siromaštvu i u svetoj poslušnosti, Franjo ih je u toj pjesmi molio da nastave živjeti i umirati u tim krepostima. Napose ih je poticao da pomoću milostinje, koju im je Gospodin davao, radosno, zahvalno i razborito providaju potrebama svoga tijela i da zdrave sestre budu strpljive u naporima, što ih podnose u njezi bolesnih, te da u bolesnima i odricanjima, što su ih trpjele, budu strpljive.«⁷¹

40. U tome tekstu, koji je označen tolikom nježnošću, ima odjeka ono što im je Franjo rekao i svojoj braći koja su ga posluživala u njegovoj drugoj bolesti: »Predraga braćo i moji sinovi, neka vam ne bude mrsko ni teško posluživati mi u toj bolesti. Gospodin će vam se na ovom i na drugom svijetu odužiti za sve muke, koje ste podnijeli radi mene, njegova sluge. Nagradit će vas i za ono što ste morali propustiti da njegujete mene. Štoviše, za ovu uslugu, koju mi činite, primit ćete veću plaću od nagrade, kakvu dobiva onaj koji se zalaže za dobro čitavoga Reda. Recite mi: 'Na tebe trošimo, ali će Gospodin mjesto tebe biti našim dužnikom.' Sveti im je Otac tako govorio, jer im je htio pomoći i podići iz malodušnosti i slabosti duh drugova, da ne bi u kušnji umora morali reći: 'Evo, ne možemo više ni moliti ni svladavati ovaj napor!' I da ne bi postali mrzovoljni i malodušni pa tako izgubili zaslugu za taj napor.«⁷²

71. *PUt*; FF, 263/1; *LP*, 45; FF, 1594.

72. *Isto*, 47; FF, 1596.

IV. KLARA VJERNA ŽENA

41. Naslov koji Klari nesumnjivo pripada jest također »*vjerna djevica*«. Do kraja je ostala vjerna Ocu, rassetom Gospodinu, blaženoj Djevici Mariji, Crkvi, Franji, cijeloj Franjevačkoj obitelji, svakoj sestri, svome gradu Asizu, cijelome čovječanstvu i, moglo bi se nadodati, svemiru. Glede Klare ili Franje, za sadržaj riječi *vjera*, *vjernost*, *vjeran*, adekvatniji je izraz »*vjerna duša*«, ili kako Klara navodi »*duša vjernoga čovjeka*«. I opet se to bogatstvo sastoji u sudjelovanju u trojstvenom životu: sinovsko, zaručničko, bratsko i majčinsko (marijansko) sudjelovanje. Savršen, naime, evanđeoski život jest intimno i osobno zajedništvo s božanskim osobama. Franjo i Klara su svjedoci neizrecive slasti koju Bog daruje onima koji su spremni »do kraja ljubiti onoga koji je iz ljubavi prema tebi dao svega sebe«⁷³ i o kojima Franjo kaže: »Ništa, dakle, ne zadržite za sebe, da vas potpuno prihvati onaj koji se potpuno vama daje.«⁷⁴

Briga za ljudsku slabost

42. U Klarinim se spisima opaža trajna briga za ljudsku slabost unutar i izvan zidina Sv. Damjana. Zbilja je život sestara, i same braće, bio težak, iako su ga slobodno izabrali i radosno živjeli. Razumljivo je kako se mogla nametnuti kušnja, pogotovo kod braće, da traže ublaženja i oproste. Sami su pape htjeli ublažiti najviše siromaštvo. Odatle Klarino aktivno i pasivno odupiranje sve do smrti, njezina upornost da se »ne odstupa«, da se »drži što je obećano«, njezina srčana borba da dobije i obrani povlasticu siromaštva. Tim više dolazi do izražaja njezin osobni uspjeh u želji za vjernošću u skrajnje teškoj stvari, ako se uzme u obzir da su poslije njezine smrti »njezino« Pravilo napustile ne samo one koje su više bile za Pravilo Urbana IV, nego i siromašne sestre koje su je htjele formalno slijediti. U Klari je takozvani slabi spol preoteo maha nad takozvanim jakim spolom, jer se je baš ona pokazala *jakom ženom*, koja zaslužuje da je uspoređujemo s Marijom pod križem, kako je to učinjeno u *Postupku*.

Kao ravnoteža intimnoj Klarinoj zabrinutosti za vjernost, u njezinim se spisima susreće odlučno potvrđivanje primata svetoga jedinstva i uzajamne ljubavi. Klari je dobro poznato da bez toga jedinstva postaje nemoguće i samo siromaštvo. Dokaz tome je višestoljetna povijest podjela. Nerijetko osnivanje novih samostana proizlazi više iz nesloge nego iz stvaralaštva. Ne smijemo zaboraviti čvrsto pozivanje na povlasticu siromaštva Inocenta III. iz 1216. godine: »Ako koja žena ne bi htjela ili ne bi mogla obdržavati takvu odluku, neka ne stanuje s vama...« S boli u srcu zaključuje i želi mir: »Mir Gospodina našega Isusa Krista sa svima vama i onima koje na tome mjestu obdržavaju ljubav u Kristu...«⁷⁵

73. *3PA*, 14-15; FF, 2889.

74. *PBr*, 29; FF, 221.

75. *PovsS*, 8,11; FF, 3279.

»Drži se generala«

43. Brižni su poticaji Pravila »da se očuva jedinstvo uzajamne ljubavi i mira«:⁷⁶ »Neka se uvijek brinu kako bi sačuvale jedinstvo međusobne ljubavi koja je vez savršenstva.⁷⁷ Klari, kao i Franji, jasno je da je nesloga pobjeda tijela nad duhom, u svojim plodovima oholosti, taštine, zavisti, mrmljanja, ogovaranja i kleveta. To su »duhovne« mane koje izlaze iz srca tjelesnoga čovjeka.

Drugo pismo Agnezi još je jedan dokument Klarine vjernosti. Napisala ga je da podrži veliku prijateljicu baš u njezinoj borbi za obranu siromaštva, koje su čak i najviše crkvene vlasti smatrale nerazumnim i nemogućim. To pismo zaslužuje da ga se pažljivo pročita. »Zahvaljujem Djelitelju milosti od koga, kako vjerujemo, dolazi svaki najviši dar i svaki savršeni poklon, što te je uresio tolikim znakovima kreposti i nakitio znakovima tolika savršenstva da si, postavši marljivom nasljedovateljicom savršenog Oca, zavrijedila biti i ti savršena tako da njegove oči ne bi na tebi vidjele ništa nesavršeno.

To je ona savršenost zbog koje će te sam Kralj sebi pridružiti u vječnoj ložnici, gdje slavan sjedi na zvjezdanom prijestolju. Iz ljubavi prema najsvetijem siromaštvu, u duhu duboke poniznosti i najvatrenije ljubavi, omalovaživši veličinu zemaljskoga kraljevstva i odbivši ponudu vladarskoga braka, prionula si potpuno i vjerno uza stope onoga s kim si zavrijedila biti zaručena...

Budući da je samo jedno potrebno, zaklinjem te i opominjem za ljubav onoga komu si se prikazala kao sveta i ugodna žrtva, poput druge Rahele, imajući na pameti svoju odluku, uvijek imaj pred očima polaznu točku. Što si postigla, čuvaj; što činiš, radi dobro; ne zaustavljaj se, nego, dapače, hitrim trkom i lakim korakom, sigurnom nogom, koju ni prašina ne može zaustavljati na putu, pouzdano i radosno kroči putem blaženstva kojim si se osigurala. Ne vjeruj nikome, ne pristaj ni uz koga tko bi te od te odluke htio odvratiti, ili ti staviti prepreke na tom putu, kako bi te spriječio da ispuniš svoja obećanja Svevišnjemu u onom savršenstvu, u koje te je pozvao Duh Gospodnji.

A u tome, da bi putem Gospodinovih zapovijedi mogla ići što sigurnije, slijedi savjete našega časnog oca brata Ilije, generala, i pretpostavi ih savjetima drugih i neka ti budu draži od svakoga drugog dara. Ako ti tko rekne ili prišapne nešto drugo, što bi te sprečavalo na putu savršenstva, što si ga prigrlila, ili bi ti se činilo protivnim božanskom pozivu, ipak i uz najveće poštovanje nemoj slijediti njegov savjet, nego se, siromašna djevice, privij uz siromašnoga Krista.«⁷⁸

»Mi smo zrcalo«

44. Lako je prepoznati povezanost s *Posljednjom voljom* i s pritiscima pape Grgura IX. Klara odlučno upire pogled u osobu Krista siromašnoga, kojemu Agneza želi biti zaručnica i poput Izaije (53,2—4) opisuje njegovu bolnu ljepotu za vrijeme muke, u kojoj se postiže nebeska slava, ako čovjek sudjeluje: »Vidi da je poradi tebe postao prezren i slijedi ga, tako da na ovome svijetu samu sebe prezreš poradi njega. Ple-

76. *PKI*, IV, 22; FF, 2782.77. *Isto*, X, 8; FF, 2810.78. *2PA*. 3-7, 10-18; FF, 2872-2873. 2874-2878.

menita kraljice, nadasve gledaj, motri, promatraj sa željom, kako bi nasljeđovala svoga zaručnika, najljepšega od ljudskih sinova, koji je radi tvoga spasenja postao najbjedniji od ljudi, prezren, isprebijan i cijelo mu tijelo izbičevano na različite načine, kako umire u tjeskobama križa. Budeš li s njim zajedno trpjela, s njime ćeš i kraljevati; budeš li s njim zajedno snosila boli, s njime ćeš se radovati; budeš li s njim zajedno na križu boli umirala, s njime ćeš u slavi svetaca posjedovati nebeske stanove i ime će ti biti upisano u knjizi života da postane slavno među ljudima.«⁷⁹

45. Sličan poticaj na vjernost nalazimo i u nekim odlomcima pisma Ermentrudi iz Brugesa: »Predraga, budi vjerna onome kojemu si se obećala. On će te ovjenčati lovor-vijencem života... Dragovoljno podnosi štetne suprotivštine, a nemoj se uzanositi zbog uspješnih pothvata, jer vjeru iziskuju, a oni je zahtijevaju. Što si Bogu zavjetovala, izvršavaj vjerno i on će te nagraditi. O, predraga, gledaj u nebo koje nas poziva, uzmi križ i slijedi Krista koji ide pred nama... neprestano razmatraj otajstva križa i tjeskobu Majke što stoji pod križem. Uvijek moli i bdi. Djelo, koje si dobro započela, nastavi oduševljeno i službu koju si preuzela, izvršuj u svetom siromaštvu i iskrenoj poniznosti. Ne boj se, kćeri! Bog je vjeran u svim svojim djelima i izlit će svoj blagoslov na tebe i na tvoje kećri... Tako ćemo, naime, noseći breme ljubavi jedna drugoj, lakše ispuniti zakon Kristov.«⁸⁰

Čvrsta Klarina volja da ostane potpuno vjerna Bogu, Kristu, Crkvi, Franji, sestrama i čovječanstvu još je jače istaknuta u njezinoj *Oporuci*. Od samog početka »što je naše zvanje savršenije i veće, to mu više dugujemo«.⁸¹

Navodimo najznačajnije stavke: »S kolikom zato brižljivšću i s kolikim marom duše i tijela moramo opsluživati zapovijedi svoga Boga i Oca, da bismo mu uz Božju pomoć uzvratile umnožen talenat! Sam nas je, naime, Gospodin, postavio da budemo uzor i zrcalo ne samo drugima, nego i našim sestrama, koje će Gospodin pozvati u naše zvanje, da i one budu zrcalo i primjer onima koji žive u svijetu. Kad nas je, dakle, Gospodin pozvao za tako veliki zadatak, da bi se u nama mogle ogledati one koje drugima služe kao primjer i zrcalo, strogo smo dužne blagoslivljati i veličati Boga i još se više bodriti na to da bismo činile dobro u Gospodinu.«⁸²

»Krist će nam dati da ustrajemo«

46. Pozivanje na siromaštvo, u toj vjernosti, odnosi se na Sina Božjega, koji »dok je živio na svijetu, nije se htio nikada udaljiti od svetoga siromaštva«⁸³ i na Franju koji »slijedeći njegove stope, njegovo sveto siromaštvo, koje je doživotno izabrao za sebe i za svoju braću, nije se svojim primjerom i svojim naukom nipošto od njega udaljavao.«⁸⁴ Još je jače očitovanje njezine osobne volje: »Ja Klara, dakle, službenica, iako nevrjednina... kao što sam uvijek brižljivo i zauzeto opsluživala i tražila od drugih da opslužuju sveto siromaštvo, što ga obećasmo Gospodinu i našem blaženom ocu

79. *Isto*, 19-22; FF, 2879-2880.

80. *PKE*, 4-17; FF, 2914-2918.

81. *OKI*, 3; FF, 2823.

82. *Isto*, 18-22; FF, 2828-2830.

83. *Isto*, 35; FF, 2836.

84. *Isto*, 36; FF, 2837.

Franji, tako su naše obećanje najsvetijega siromaštva dužne do kraja opsluživati i one koje će me naslijediti u službi...«⁸⁵

Ipak se vjernost ne odnosi samo na siromaštvo. Klara opominje i potiče sadašnje i buduće sestre »da gorljivo nastoje nasljedovati put svete jednostavnosti, poniznosti, siromaštva, a i čestitost našega svetoga života, kako nas je od početka našeg obraćenja brižljivo poučavao Krist i naš preblaženi otac, blaženi Franjo.«⁸⁶

47. Zanosni poticaj na tu potpunu vjernost jest zaključak *Oporuke*: »Budući daje uzak put i uska staza, a tijesna vrata, kroz koja se ide i ulazi u život, malo je i onih koji njime idu i kroz njih ulaze. I ako ima nekih koji neko vrijeme tim putem idu, vrlo ih je malo koji na njemu ustraju. Blaženi su oni kojima je dano da njime idu i ustraju do svršetka. Pazimo, dakle, ukoliko smo krenule Gospodinovim putem, da svojom krivnjom i neznanjem nikako i nikada ne zastranimo, da ne bismo tolikom Gospodinu i njegovoj Djevici Majci i našem Ocu nanijele nepravdu... Zato prigrabim svoja koljena pred Ocem... da sam Gospodin, koji je dao dobar početak, dade rast i također konačnu ustrajnost. Amen.«⁸⁷

V. VJERNI KLARI U NAŠE VRIJEME

48. Proslava Klarine obljetnice nema drugoga cilja nego oživjeti u Crkvi i u današnjem svijetu Klarin lik kao oblik vrijednosti u primjeru i zrcalu, koje imaju svoj izvor u Svevišnjemu i za kojima čovjek osjeća potrebu i želju. Naravno, takav Klarin lik može nadasve oživjeti u životu njezinih kćeri i sestara, raširenih po svim kontinentima. Njezine kćeri i sestre imaju radostan i zahtjevan zadatak trajnoga obraćenja-ponašanja-formacije, što po uzoru na Klaru - do posljednjega dana neumornu u svom hodu prema evangeoskom savršenstvu - i po putokazu znakova vremena, može Klarin »Put« učiniti snažno privlačivim i u naše vrijeme.

Formacija je u naše vrijeme obveza vjernosti identitetu. Polazi se, naravno, od *Pravila*, koje doziva u pamet razumijevanje opredjeljenja sestara koje će »marljivo i prema načinu našega zvanja«⁸⁸ trebati formirati druge. Jamstvo boljega postupka u izboru opatice - najodgovornije za formaciju - čini se da pruža zajedništvo s braćom: »Prigodom izbora opatice... neka se revno pobrinu da dobiju generala ili provincijala Manje braće koji će ih potaknuti riječju Božjom na potpunu slogu i zajedničku korist pri izboru.«⁸⁹

Klari je riječ Božja kao sredstvo za formaciju bila osobito na srcu. To dokazuje i njezina briga da ima dobro formirane i sposobne propovjednike. Klara je uistinu »uživala« u riječi Božjoj. Značajno je što se pripovijeda, kako se za vrijeme propovijedi Filipa Longa, dobrog poznavatelja Svetoga pisma, Klari ukazao Gospodin Isus Krist u obliku »veoma lijepoga dječaćića« što je trebalo naznačiti da riječ Božja, koja

85. *Isto*, 37, 40-41; FF, 2838, 2839-2840.

86. *Isto*, 56-57; FF, 2845.

87. *Isto*, 71-78; FF, 2850-2852.

88. *PKI*, 19-20; FF, 2762.

89. *Isto*, IV, 1-3; FF, 2772-2773.

se pažljivo sluša i usvaja, uz djelovanje Duha Svetoga, daje da se u nama gotovo ponovno rodi Gospodin. Čak izgleda da je Klara prijetila »štrajkom glađu«, ako bi joj oduzeli propovjednike.⁹¹

49. Svjesna da je materijalizam neprijatelj ozbiljne formacije, Klara - makar uvjerena u nezamjenjivu ulogu opatice - odlučno traži suodgovornost svih sestara i zato da pospješi sazrijevanje pojedine osobe. Uostalom, sama je uvijek davala primjer duha služenja, koji je dozivao u pamet poniznost i majčinstvo blažene Djevice Marije. Čini se da je Klarina briga oblikovanje uistinu bratske zajednice, otvorene i pune razumijevanja u slučajevima psihičke i duhovne slabosti, koji sigurno nisu sasvim nedostajali u onoj prvotnoj zajednici.

Duh je koji oživljuje

50. Sasvim je nerealno misliti da se danas može stvarno ili pismeno ponuditi što su nam Klara i sestre ostavile u baštinu. Jedno pismo ili jedan propis, koji su razumljivi i izvrsni za neku određenu povijesnu sredinu, uvijek se dovode u vezu s Duhom Gospodnjim, koji ih je u ono vrijeme nadahnuo, da bi se shvatilo kako ih ponuditi danas. Glede toga Klarina je i Franjina misao nedvosmislena: »Bog je Duh; Duh je koji oživljuje.«⁹² »Slovo ubija; Duh oživljuje.«⁹³ »Moje riječi su duh i život.«⁹⁴ »Po božanskom nadahnuću - tj. nadahnuete Duhom - postale ste kćerima i sluzbenicama Svevišnjega vrhovnog Kralja...«⁹⁵

U jedinstvu Franjevačke obitelji

51. Temeljno jedinstvo Franjevačke obitelji treba postati ključni kriterij za formaciju i međufranjevačku suradnju. Franjo i njegova braća prepoznaju se u životu Klare i sestara po tome što su svi odlučili živjeti po Evandelju, nasljedujući Gospodina i njegovu Majku, sudjelujući u trojstvenom životu kao djeca Očeva, zaručnice Duha, Gospodinova braća, sestre i majke. Taj trojstveni život, koji je snažno prisutan u *Pismu svim vjernicima*, istovremeno obuhvaća puno sudjelovanje na putu savršenstva sa svim »pokornicima« laicima koji žele slijediti Franju. Zato na tom jedinstvenom evandeoskom životu, u kojem svi sudjeluju, zasniva se jedinstvo mnogolike Franjevačke obitelji, koja se razvila u čudesnu raznolikost usmjerenja i razgranatosti. U tom kontekstu treba posebnu i stvarnu pozornost posvetiti ponovnom uspostavljanju jače uzajamne povezanosti između manje braće i sestara klarisa. Za njih će predstavljati radost da, ukoliko je moguće, pronađu duhovnu formativnu pomoć u manjoj braći, federacijama, zajedničkim novicijatima, sastancima itd. Ne radi se ni o kakvoj paternalističkoj zaštiti od strane braće, nego o uzajamnom služenju u pravoj malenosti i bratstvu, koje obogaćuje i jedne i druge. Braća će morati ozbiljno, uvjereno i jasno

90. *Pkkl*, X, 8; FF, 3076.

91. *4Cel*, 37; FF, 3230-3232.

92. *OP*, 1, 5-6; FF, 141.

93. *Isto*, VII, 1; FF, 156.

94. *IP*, II, 21; *2P*, 86b; FF, 206.

95. *PKI*, VI, 3; FF, 2788.

nastojati oko promicanja zvanja za klarise, kako u specifičnom smislu, tako u smislu doprinosa što će ih dati u trajnom procesu promaknuća žene, dosljedno ondašnjem Klarinu svjedočanstvu i s obzirom na ovaj danas tako naglašeni problem. A zašto sestre ne bi pojačale informativne a i formativne odnose s braćom, kako je to činio Franjo od početka svoga evanđeoskoga poziva?"

U molitvenom duhu i životu

52. Sedmo poglavlje Klarina *Pravila*, kao i peto poglavlje Franjina *Potvrđenog pravila*, traži apsolutno prvenstvo duha molitve nad svim drugim stvarima, koje mogu biti prisutne u konkretnom ljudskom životu. To je potreba svakoga pravog zauzetog kršćanskog života, ali naročito kontemplativnoga života kao Bogu posvećenoga staleža, Bogu koji je Ljubav-Caritas, u kojega se »kontemplativne« osobe sve više zaljubljuju, dok su u Crkvi-majci, Ljubav. Potrebno je, naime, ostaviti slobodan prostor Duhu da može nadahnjivati, poticati, oživljavati sve što se »čini«: od molitve do rada, studija i svih drugih običaja. Na taj način život uistinu postaje sveto djelovanje Duha. Nadvladavši svaku opreku između rada i molitve, sve će se raditi vjerno i pobožno, u potpunom jedinstvu života oko »unum«, potrebnoga i apsolutnog, a to je Bog.

Za Klaru je bratska ljubav kriterij istinitosti same molitve i istovremeno preduvjet za molitvu. Znamenito je što u IX. poglavlju zahtijeva da sestra, koja je pogriješila protiv ljubavi, mora moliti oprostjenje i pomiriti se prije nego pođe na molitvu. Ljubav »čini molitvu« kako je već rečeno u svemu: u molitvi, šutnji, materijalnom siromaštvu, pokorama i u klauzuri. Za ta uvjerenja sestre se trebaju formirati u svakoj fazi njihova puta u formaciji i osjećati se su-odgovornima i otvorenima i za osobne inicijative.

Snagom i nježnošću Klarina značaja

53. Ali Magna carta formacije nalazi se u X. poglavlju *Pravila*. U njemu Klara predstavlja božanskoga Oblikovatelja duša - *Duha Gospodina našega Isusa Krista*. Upravo je on osobno onaj koji sveto djeluje i oblikuje u nama svoj siromašni, ponizni i raspeti život sve do trojstvenoga jedinstva uzajamne ljubavi. On je veza savršenstva koji dosiže vrhunac u ljubavi prema bližim i dalekim neprijateljima. Ta formacija u Duhu toliko u nama postaje duh i život Gospodnji koliko mrtvimo svoje egoistično se-beljublje: oholost, taštinu, zavist, ogovaranje, mrljanje, klevetu, podijeljenost, neslogu itd. (usp. Gal 5). Produbljujući još tekst X. poglavlja *Potvrđenoga pravila* Klara očituje svoj intelektualni i radikalni naum da prikaže profil sestre visoko duhovnoga i čvrstog temperamenta; sestre koja je duboko sjedinjena s Duhom Gospodnjim i odvažne u podnošenju teških protivština na putu ljudskoga života, čemu su uzrok životna događanja i ljudi, uključujući braću i sestre.

Zelja za formacijom čvrstih i odvažnih temperamenata nipošto ne oslobađa od smisla za svakidašnje koje navodi da se neprestano susreću i slabe i bolesne osobe.

Dakle, zauzetost za formaciju će se sastojati u formiranju sebe i formiranju drugih za snagu i ujedno za nježnost, osobito prema najslabijima, u čemu je Klara učiteljica. Stoga je temeljno ono što je već od VIII. poglavlja tražila za bolesne sestre: »Kad su u pitanju bolesne sestre, opatica je strogo obvezana, osobno ili posredovanjem drugih sestara, pomno ispitati što njihova bolest zahtijeva, pobrnuti se s ljubavlju i milosrdno prema mogućnosti mjesta, bilo da se radi o savjetima, bilo o prehrani, ili drugim potrebama. Jer sve su dužne onako providjeti i posluživati bolesne sestre, kako bi same htjele biti poslužene da ih zahvati kakva bolest.«⁹⁷

Ako se ima u vidu sredovjekovni kontekst, koji je često označen nestašicom kruha svagdašnjega zbog učestalih oskudica, i raširenim bolestima, još više treba cijeniti Klarinu nježnost, koja je čini realistično pažljivom u najosnovnijim potrebama, kako bi činila svaka majka za svoju najmanju djecu. A kako ne bi trebala činiti više majka po Duhu, gledajući na Mariju? Nije dovoljna apstraktna ljubav, ma koliko nadnaravna i herojska. Ljubav mora uključivati stvarno zauzimanje za materijalne potrebe sestara. Potrebno je znati *ljubiti i hraniti*.

Mudrošću srca

54. Svako formativno nastojanje prije svega teži formaciji srca, tj. osobe u njezinoj dubini, gdje život iz Duha i života Gospodnjega crpi smisao i snagu za ljubav, molitvu, poslušnost, pokoru, čistoću itd. Tako će se izbjeći opasnost da opsluživanje bude plod straha umjesto ljubavi, tj. konačno egoističnoga ljudskog obzira, umjesto dragovoljne i čiste ljubavi, koja izvire iz nepodijeljena srca.

U tajanstvenosti klauzure

55. »Nepodijeljeno srce« ima svoj ambijent autodiscipline i rasta u milosti klauzure. Da bi, naime, mogla živjeti svoju zaručničku ljubav prema Kristu u nutrini vlastitoga srca i ostati joj vjerna, Klara se stalno zatvara u samoću, u tihoj, siromašnoj i pokorničkoj odijeljenosti. Tu, poput Marije, majčinski nosi u svom srcu cijelu Crkvu. Zatvorena je ukoliko je to potrebno da bolje i jače i intimnije »živi Gospodinov život«. Klarina klauzura doziva u pamet ono mistično mjesto, o kojem ona govori u već spomenutom pismu Agnezi. U tom svjetlu klauzura, jasno uosobljena u marijanskom smislu, ne dolazi u opasnost da joj se, krivotvoreći stvarnost i Klarine namjere, pridaje uski, kruti i materijalni smisao. Iz toga slijedi da, i u stvarnosti prave klauzure, ima srdaca koja su podijeljena između tolikih malih i velikih nagnuća, koja osiromašuju pravi život molitve i pobožnosti, štoviše jedinstvo međusobne ljubavi i sa srcem koje luta izvan klauzure, dok tijelo ostaje unutra, zaštićeno samo slovom.

U staroj svježini Pravila

56. Sve klarise po cijelom svijetu žele biti što je moguće vjernije Klari. Pravi znak te želje je raširena *čežnja za povratkom načinu života ili Pravilu iz 1253. godine*. Sve

97. *PKI*, VIII, 12-14; FF, 2797.

98. *3PA*. 18-19; FF, 2898; ups. br. 14 ovoga pisma.

»grane« velike Klarine obitelji znaju razumno i s primjerene udaljenosti gledati na razloge koji su u svoje vrijeme izazvali podjele te suzdržanosti glede Pravila. Svima je poznato da je to Pravilo izišlo iz Klarina srca nadahnuta Duhom Gospodnjim. Takav povratak - ne slovu nego duhu koji oživljuje - nikako ne mora značiti kraj pluralizma formi i reformi, koje znače i sačinjavaju veliko bogatstvo Klarina ideala. Duboke promjene vremena, raznolikost kultura i mjesta, iziskuju zdravu i odlučnu obnovu u raznolikosti forma koje svjedoče za istoga Duha koji čini sve u svima (usp. 1 Kor 12).

Temeljni put jedinstva u zdravoj i svetoj mnogolikosti glede vitalnih točaka nalazi se u *novim Konstitucijama*, koje je potvrdila Sveta Stolica. Njihovo iskreno i velikužno opsluživanje jamči prvotnu vjernost *načinu života* i Pravilu koje je Klara ostavila u baštinu.

Uostalom, sama je Klara već za svoje vrijeme pokazala tako oštroumno bogatstvo razlučivanja situacija i osoba, da je dala odobrenje za ispravke samog propisa o njoj tako dragom siromaštvu i dopustila npr. da sestre mogu posjedovati mali komadić zemlje, ili da se »označi« neka »neutralna zona« između samostana i svijeta." Glede same klauzure (riječ koja ne postoji u Klarinu rječniku), s obzirom na svoje vrijeme doista postupaju umjereno. Da bi se »smjelo izići iz samostana« jednostavno traži razlog koji treba biti »koristan, razložit, očitovan i odobren«. ¹⁰⁰ Jednako je mudra umjerenost glede propisa o tjelesnom postu, ¹⁰¹ ili dugih zadržavanja vanjskih sestara izvan samostana. Može se naslutiti da će baš sud o situacijama proizvesti mnogoličje života glede onoga što nije bitno. Klara se toga ne boji. Zna da ona koju vodi Duh Gospodnji neće nikada izgubiti smisao za ono što je bitno i čemu treba ostati vjerna.

Razborito u budućnost

57. Razumno i hrabro razlučivanje zvanja postavlja se pred sve samostane. Darovi, nedostaci i mogućnosti svake kandidatice pažljivo se ispituju: ograničenosti i nedostaci stavljaju se pod budnu i majčinsku brigu odgojiteljica da ne priječe rast i sazrijevanje darova. Razlučivanje se još strože nameće samostanima koji nemaju zvanja. Zbog bojazni za opstanak molbe za primanje u Red često se puta procjenjuju vrlo površno. Suradnja među samostanima i, iznad svega, mogućnost sudjelovanja u federacijama, koju Crkva ustrajno pruža, olakšat će tešku obvezu razlučivanja zvanja, stavljajući na raspolaganje osobe i pomagala, koja su prikladna za osobe i probleme našega vremena.

S obzirom na vjernost Klari danas, ne smatramo daje potrebno dodavati konkretne »formativne« prijedloge, koji bi trebali biti inkulturirani u skladu s vremenima, mjestima i krajevima samih odgovornih za početnu i trajnu formaciju. Iako želimo izbjeći paternalizam s jedne i maternalizam s druge strane, koji su danas neumjesni više nego ikada, bratski pozivamo svaku sestru, svaki samostan, svaku federaciju da u suradnji sa svima, svugdje u Crkvi i u svijetu, te u podložnosti svima, po nadahnuću Gospodina i njegove i naše Majke, što bolje ostvaruje evanđeoski život, nasljeđujući Gospodina našega Isusa Krista poput Marije, Djevice koja je postala Crkva.

99. *PKI*, VI, 14-15; FF, 2791

100. *Isto*, II, 12; FF, 2759.

101. *Isto*, III, 11; FF, 2768.

102. *Isto*, IX, 12; FF, 2804.

58. Neka nam samo bude dopušteno među vitalnim evandeoskim, franjevačkim i Klarinim vrijednostima podsjetiti na ove koji nam se čine posebno formativnima, nadahnjujućima i obnoviteljskima za naše vrijeme:

- duboko *zajedništvo sa samom Kristovom osobom* u čitavu njegovu pashalnom misteriju, koji je usredotočen na spasenjski križ;

- *iskustvo koje se živi u zaručničkoj Marijinoj ljubavi i hrani liturgijsko-euharistijskim životom* te duhom osobne, kontemplativne molitve, duhom koji se ljubomorno njeguje u siromaštvu, poniznosti i tišini samostana;

- srdačno i ljubazno *practiciranje bratske*, više nego majčinske, tj. »*marijanske ljubavi*, u jedinstvu uzajamne ljubavi, koja je vez savršenstva, iznad svega prema sestrama u najvećoj potrebi;

- »*osjećati s Crkvom*«, u jasnoj svijesti da se, po ulozi koju ima Marija, živi u samom sreću Crkve. Iskreno prihvaćanje poticaja na obnovu, koje nam Učiteljstvo često pruža, konkretni je znak, želje da se ide zajedno s Crkvom. To se osobito odnosi na *misijsko poslanje* Crkve, na temelju kojega se, kao uvijek novi, programiraju horizonti širenja kontemplativnoga života u svijetu. »Upute« Kongregacije za institute posvećenoga života i družbe apostolskoga života o formaciji u redovničkim ustanovama i *programi formacije*, koje taj dokument traži, a federacije ili pojedini samostani će ih donijeti, potvrdit će i pojačati osjećaj za Crkvu, koji je tako živ u majci svetoj Klari;¹⁰³

- svim se »posvećenim osobama posebno preporučuje«¹⁰⁴ *opredjeljenje za siromašne*, kojemu treba dati prednost i koje je sama majka Crkva izabrala kao specijalni znak vremena;

- *ljubav prema »našoj majci Zemlji*«, nad kojom čovjek danas vrši toliko nasilje, a koju je, naprotiv, naša sestra-gospođa Klara toliko poštivala: »...kad je presveta majka slala *sestre služavke* izvan samostana, opominjala ih je da hvale Gospodina, ako vide lijepa, rascvala i krošnjata stabla; isto tako, kad vide ljude i druga stvorenja, neka uvijek za sve i u svemu hvale Gospodina.«¹⁰⁵

- Konačno, gotovo prihvaćajući provokaciju riječi - *servientes = služavke* - koja je jako znakovita, moramo uvijek bolje otkrivati misterij našega evandeoskog života, kao *služavke-poslužitelji, sluškinje-sluge* do nogu svih *nasljedovati* s Marijom, službenicom Gospodnjom, *Slugu Jahvina*, koji kao Gospodin i Učitelj pere noge na posljednjoj večeri (usp. Iv 13,13-14). Taj nam čin i otajstvo - što ga Klara tako djelotvorno ostvaruje kad pere noge sestrama - posvješćuje sadržaj koji ujedinjuje naš poziv: poziv »*manje*« braće, »*siromašnih*« sestara i »*pokorničkih*« vjernika na služenje svim pomirenim stvorovima. To je duboko i mnogoliko bratstvo otvoreno za sveopću hvalu:

»*Hvalite i blagoslivljajte Gospodina moga, zahvaljujte njemu, služite njemu svi u poniznosti velikoj!*«¹⁰⁶

103. *Direttive sulla finmazione negli Istituti religiosi*, 2. veljače 1990, br. 73, 80, 85; Ivan Pavao II, *Redemptoris missio*, br. 69a.

104. *Direttive sulla finmazione...* br. 14, 28.

105. *PkKl*, XIV, 9; FF, 3112.

106. *PS*, 14; FF, 263.

VI. ZAGLAVAK

»Lekcija Asiza«

59. Franjo i Klara su se na neki način postavili izvan svijeta i napravili radikalni prekid s feudalnim, klerikalnim i monastičkim društvom svoga vremena, da bi živjeli bez vlasti i bez posjeda, »bez vlasništva«. Franjo se stavlja do nogu svih, po svemu svijetu; Klara do nogu svih kod Gospodina, u klauzuri Sv. Damjana. Oboje su u *službi svih ljudi*, ma koliko siromašnih, u od Boga danoj ljubavi, u Duhu i u nasljedovanju utjelovljene Riječi. Iz toga radikalnog opredjeljenja Franje i Klare izvire *poticaji* ne samo klarisama, ili manjoj braći, ili onima koji žele »činiti pokoru« slijedeći Franju, nego *svoj kršćanskoj braći*. Za naše vrijeme Franjo i Klara »do nogu svih« znače da je hitno potrebno da se, oslobođeni svakoga oholog načina afirmacije svoga »ja«, vratimo i preobratimo u istinskoj želji za *univerzalnim i kozmičkim bratstvom*.

I sam proročki znak klauzure - koja kod Klare i sestara ima karakterističan i neosporiv doslovni smisao - želi današnjega kršćanina nanovo pozvati da bude *svjestan vlastite objektivne potrebe usredotočenja na osobu i život Krista*, osobe i života koji su ispunjeni altruizmom što spašava, oslobađa i promiče ljudske prilike. Klarino »zatvaranje« u Krista znači uočavanje žarišta najveće otvorenosti čovjeku.

Još je jači, ako je to moguće, poziv koji dolazi iz najvišega *Klarina i Franjina siromaštva*. Samo demitizacija materijalnih dobara, koja je kod Klare i Franje bila potpuna, može uspješno otvoriti ljudsko srce potrebama braće, nakon što mu je probudila savjest i svijest o dubokoj nepravdi glede uvjeta u kojima se nalazi velik dio čovječanstva. Od promatranja i od divljenja Klarinu i Franjinu siromaštvu prirodni je korak do »solidarnosti«, koju su nedavno dozvali u našu kršćansku, možda otupljenu, pamet dokumenti Ivana Pavla II. »*Sollicitudo rei socialis*« i »*Centesimus annus*«. Samo takva djelotvorna i globalna solidarnost može kršćanima povratiti ulogu (možda je i ona danas zasjenjena) proroka Krista, »Sina čovječjega koji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj dade kao otkupninu za mnoge« (Mt 20,28). »Duh Gospodnji na meni je... da blagovijesnikom budem siromasima« (Lk 4,18).

»To je trajna lekcija Asiza, lekcija sv. Franje koji je utjelovio jedan nama privlačljiv ideal, lekcija sv. Klare, njegove prve sljedbenice. Taj ideal načinjen od nježnosti, poniznosti, dubokoga osjećaja za Boga i za obvezu biti na službu svima. Sveti je Franjo bio *čovjek mira*; sveta je Klara bila u pravom smislu *žena molitve*. Njezino sjedinjenje s Bogom u molitvi podržavalo je Franju i njegove sljedbenike, kao što nas podržava danas. *Franjo i Klara su uzori mira* s Bogom, sa samim sobom, sa svim muževima i ženama cijeloga svijeta. O kad bi taj sveti čovjek i ta sveta žena mogli nadahnjivati sve današnje muževe i žene, da posjeduju istu snagu značaja i ljubavi prema Bogu i prema braći, kako bismo nastavili ići putem kojim moramo zajedno ići.

Potaknuti primjerom sv. Franje i sv. Klare, pravih Kristovih učenika, osvjedočeni iskustvom ovoga dana što smo ga zajedno proveli, obvezujemo se da ćemo preispitati svoju savjest, vjernije slušati njihov glas, očistiti svoje duše od predrasuda, mržnje, neprijateljstva, ljubomore i zavisti. Nastojmo biti djelatnici mira u mislima i djelima,

umom i srcem, usmjereni prema jedinstvu ljudske obitelji. Pozivamo svu našu braću i sestre, koji nas slušaju, da učine isto!¹⁰⁷

Vas, samostanske sestre, blagoslivljamo srcem punim veselja i otvorenim radosnoj nadi.

Rim, na Duhove, 19. svibnja 1991.

Fra John Vaughn, *general Reda manje braće*
Fra Lanfranco Serrini, *general Reda manje braće konventualaca*
Fra Flavio Roberto Carraro, *general Reda manje braće kapucina*
Fra Jose Angulo Quilis, *general Reda franjevac trećoredaca*

Preveo: fraDobroslavSalaj

Sv. Klara i njezine sestre oplakuju sv. Franju

107. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. IX. 2, Roma 1986. str. 1270.*